

અણહિ અકબર

જુવાની દીવાની

લખનાર અને પ્રગટ કરનાર

નિકામુદીન એ. કુરેશી.

પાંચપગી-અમદાવાદ

(સર્વ હક સ્વામીન રાખ્યા છે.)

આવૃત્તી ૨

સને ૧૯૨૫

પ્રત ૫૦૦

દિગરી ૩૩૪૨

કી મત આઠ અના.

આફીસ ખાતે શી. ૧

૬૭ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં મોનીબાલ ગણપતરામે છાપ્યું.

પ્રાનકેર નાકા-અમદાવાદ.

દુઆ

૫
મારી

આ વાતો ગુજરાતી કોપીટાઈપ સંગ્રહ

મારા સ્નેહી

બાઈ મિયાહીમ ઉમર

છરાજ કુરેશીના દુંદી ઉમર

લખાવી લાવેલા બેહેસ્ત નશીન

લાઈ ચુકુદ ઉરફે એન. એ. કુરેશી

ની ૩૦ વરસની જીવાન રહને અર્પણ

કરતાં દુઆ ચુગફે હું કે

પાક પરવર દિગાઝ

તેને જાતમા

ઉચો દગજગે

અતા

કરે.

આમીન.

દુઆઓ.

નિજામુદ્દીન કુરેશી.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૧૮૦૦ યર્ગીક

પુસ્તકનું નામ- રૂપાણી દીપાણી

વિષય ૮ - ૩

જુવાની દિવાની.

આખ ૧.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૌપીરાઈટ-સંગ્રહ

“ મને નાટકનો ઘણો શોખ છે. ”

૬-૬

અય ફલક નામાને મેઘશરદી સહી

અપની આખોઠે તમાશા ચાહીયે.

રાતના નવ વાગ્યાનો અમલ છે. મુઘ્ઘ જનારી મેલ ત્રેન
વીરમગામથી આવીને ઉભી છે. અમદાવાદ શહેરનું ભવ્ય સ્ટેશન
પ્રકાશીત બતીઓ વડે દીવસની પેઠે લાગે છે. પેસેનજરોની ધમા
લથી આખું સ્ટેશન ગાજી રહ્યું છે. કિતરનારા પેસેનજરો પશ્ચુ ચઢ
નારા પેસેનજરોની પેઠેજ ઉતાવળમાં પડ્યા છે. બંને બાબુના પેસે
નજરોની સગવડ માટે રેલવે સત્તાવાળાઓએ દરેક ઝાપા ઉપર અઢેક
ગ્રીટીઠ કલેક્ટરને ઉભા રાખ્યા છે. સેકન્ડ ક્લાસના પેસેનજરને તો
આવી બીડબાડ અને ધકમધકાનો ભાગ્યેજ વીચાર આવી શકે.

કેમકે “કમાઉ પુત બધાને વહાલો હોય છે.” વધુ પડસા બરનાર પેસેનજરેના માટે રેલ્વે સંતાવાળાઓએ એક ખાસ જુદોજ ઝાંપો રાખ્યો છે અને તે ઉપર પાટીયું મારી પહેલા અને બીજા વરગની ટીકીટ સીવાયના બીજા પેસેનજરેને ચેતવણી આપી છે. કદાચ ભોગ જોગે કોઈ અભણે પેસેનજર ભુલમાં એ ઝાંપા ઉપર આવી ચઢે તો કાળા લેખાસવાળા ટીકીટ કલેક્ટરો ધણાંજ વીવેકભર્યા શબ્દોમાં તેની ખાતર અશ્વસ્ત કરે છે. થરડ કલાસના બે ત્રણ ઝાંપા છે છતાં પણ પેસેનજરોની વધુ સંખ્યા હોવાથી એકેએકને ધક્કામુક્કા ખાવા પડે છે અને તેમાં પણ આ પેસેનજરેને તો મહા મુશ્કેલીમાંથી પસાર થવું પડે છે. ટીકીટ કલેક્ટરના આશીરવાદો નકામાં રહે છે. થરડ કલાસવાળાને તો ટીકીટ લેતી વખત પણ એટલીજ આપદા પડે છે જેટલી ઝાંપામાં પેસનાં, ગાડીમાં બેસતાં ને મુસાફરીનો રસ્તો કાપતાં પડે છે. અત્યારે નવ વાગી ગયા છે. મેલ ઉપડવાને માત્ર દશ ખાર મીનીટ બાકી ગઈ છે છતાં પણ ટીકીટ ઓશીસ ઉપર એટલીને એટલીજ બીડ જમ્બેલી છે. જેવી રીતે રકુત્રમાં નંબર લખાયતી વખતે બધા વીદ્યારથીઓ એક હારમા ઉભા રહે છે તેવીજ રીતે ટીકીટ ઓશીસ પાસે પણ પોલીસના સીપાઈએ થરડ કલાસ ટીકીટ લેનારા એને એક હારમાં ઉભા રાખ્યા છે. ગરીબ બીચારા થરડ કલાસના પેસેનજરે ! પોતાનો સરસામાન ખુદાના કે મજુરના બરસે મુકી ટીકીટ ખરીદવા માટે આવ્યા છે અને સીપાઈના હુકમ પ્રમાણે કેદી ની પેઢે ઉભા છે. નંબરવાર ટીકીટ લઈ મુસાફરીની પહેલી મુસીબતમાંથી છુટે છે. અમે ઉપર કહ્યું તેમ અત્યારે ગાડી ઉપડવાને

દસંક મીનીટ આટી છે. થોડા પેસેનજરો ટીકીટો લઇ રહ્યા છે. એટલામાં એક અદાર ઓગણીશ વરસનો કસબી ટોપી પહેરેલો નવ જુવાન સ્ટેશન ઉપર આવ્યો અને ખીસામાંથી દસ રૂપિયાની નોટ કાઢાડી ટીકીટ લેવાની બારી ઉપર ગયો.

જેવો તે બારી ઉપર ઉભો રહ્યો કે તરતજ પાછળથી સીપાઇ દાદાએ હાથ પકડી ધકો માર્યો એટલે તે પડતાં પડતાં બચી ગયો પણ સીપાઇ દાદાનો ચહેરો જોતાં તેના હોશ ઉડી ગયા. ધકો ખાઈને તો સમજ્યા હતા કે સીપાઇ મને પકડી લેશે પણ એમ કાંઈ થયું નહીં પરંતુ સીપાઇએ તેને હારખંધ કિભા રહેવાને જણાવ્યું. તરતજ તે ખીચારો ધરજતો ધરજતો હારમાં ઉભો થઇ ગયો. લગભગ પાંચ મીનીટ પછી તે બારી આગળ પહોંચ્યો એટલે અંદરથી ટીકીટ આપનાર કલાર્ક પોકાર કર્યો.

“લાવ પછસા લાવ ક્યાં જવું છે ? ”

“મારે જવું છે” બસ આટલું બોલીને પેલા નવ જુવાને દસ રૂપિયાની નોટ માસ્તરના હાથમાં સુકી દીધી.

“પણ ક્યાં જવું છે તે તો બસ” માસ્તરે દસ રૂપિયાની નોટને લેગપ આગળ સારી રીતે જોતાં પોકાર કર્યો.

“મમમારે મુંબઇ જવું છે” અચકાતાં અચકાતાં પેલા જુવાને કહ્યું.

“પણ ક્યા સ્ટેશને ઉતરવું છે ? ”

અહીં તે નવ જુવાન થોડ્યો. બાપ જન્મારામાં ખીચારો મુંબઇ ના ગએલો હોવાથી શું જવાબ આપે ? એટલે ફરી માસ્તરેજ કહ્યું.

“ આંટ રોડની આધું ? ”

“હા” આટલું બોલી તે નવ જુવાન બારે વીચારમાં પડ્યો. પણ માસ્તરે ટીકીટ અને બાકીના રૂપીઆ તેના હાથમાં મુકવાથી તે વિચારોમાંથી જાગૃત થઇ ઝાંપા ઉપર ગયો. તેની સાથે સરસામા નમાં કોઇ પણ વસ્તુ ન હોવાથી સામાનવાળા પેસેનજરોની પેઠે તેને થોભવું ન પડ્યું. અગર તેની પાસે એક નાહની સરખી ટ્રંક પણ હોત તો માત્ર સંતાપવા ખાતર ટીકીટ કલેક્ટર સાહેબ તેને કાંટા ઉપર મોકલવાને ચુકત નહીં.

આપણી વાર્તાનો નાયક નવ જુવાન ગભરાટમાં એક ડબ્બામાં બેસી ગયો, અને જ્યારે ત્રેન ઉપડી ત્યારે તેના જીવમાં જીવ આવ્યો, જ્યારે એ નવજુવાન ડબ્બામાં આવીને બેઠો ત્યારે ઉપરની બેઠક ઉપર બેસેલા એક આઘેડ વયના માણસે તેને જોયો અને જોતાંની સાથેજ નીચે ઊતરી તેની પાસે બેસી ગયો. ગાડી ચાલતાંજ તે માણસ આપણા નવજુવાનને પુછ્યું.

“ એહમદમીયાં કયાં જાવ છો ? ”

“જી હું...” નવજુવાન પેલાનો એહરો જોતાંજ ગભરાટમાં પડીને બોલ્યો અને ફરી પોતાનો ગભરાટ છુપાવતાં કહ્યું “શેખજી, હું મુંબઈ જાઉં છું. ”

“ એકલા જાવ છો કે કોઇ સાથે છે ? ”

“ ના એકસોજ છું ”

“ કોઈ પણ માણસ સાથે નથી? ” શેખજીએ અજાણથી પુછ્યું.

“ જી ના ” ધડકતી છાતીએ નવજુવાન એકમદે જવાબ આપ્યો:-
 “માત્ર એકજ દીવસ માટે જવું છે તેથી કોઈને સાથે લીધો નથી. ”

“અજબ” શેખજી વધુ અજબ ચતાં બોલ્યા:-“ બલા રહીમ શેઠે એકલા જવાની રજા આપી ? ”

“ અબ્બા તો કેહતા હતા કે એકાદ માણસને સાથે લઈ જવું પછી મેં જ ના કહ્યું ”.

“ મીયાં તમોએ મોહરી ભુલ કરી ” શેખજીએ શીખામણના ૩ પમાં કહ્યું:-“આજકાલનો સમય ખડુજ ખારીક છે માટે મારી સાથે તમે પણ સુરત ઉતરી પડો, કાલે હું માફ કામ કરીને પરમ દહાડે તમારી સાથે મુંબઈ આવીશ. ”

“ ના, એની કાંઈ જરૂરત નથી. મારે તો માત્ર એકજ દીવસ રહેવું છે. ”

“ બલે એકજ દીવસ રહેવું હોય, પણ મુખ્ય એવું શહેર છે કે ત્યાં તમારી વચના માણસે એકલા જવું ન જોઈએ. ”

“ મારે તો કાંઈ વધુ દીવસ નથી રોકાવું. ”

“ તોએ શું થયું, ”

“ આપ ચિંતા ન કરો. અદલાહ ચાહશે તો ત્રણ દીવસમાં હું અમદાવાદ પાછો આવી પોંદચીશ. ”

નવજુવાનની આ વાત શેખજીના ગળે ઉતરી નહીં, તેઓ જમનાના ખાધેલ માણસ હોવાથી પારખી ગયા કે જરૂર આમાં કાંઈ

બેઠ છે, પણ પોતાને સુરતમાં એક જરૂરી કામ હોવાથી એહમદની સાથે મુંબઈ જઈ ચક્રતા નહોતા. નહીં તો તેઓ એહમદનાં પીતા રહીમ શેઠની શરમથી આ છોકરાને એકલો મુંબઈ જવા ન દેત,

લગભગ રાતના બે વાગે સુરતનું સ્ટેશન આવ્યું. શેખજીએ પોતાના માંસડા પેટલા ઉતાર્યા અને એહમદને પણ સુરત ઉતરવા માટે સમજાવ્યો પરંતુ તેના માથા ઉપર મુંબઈનો ભુત સવારથએલો હોવાથી શેખજીની શીખામણનો અસર થયો નહીં. શેખજીના ગયા બાદ સુરત સ્ટેશન ઉપરથીજ એક બીજો ત્રીસ પાંત્રીસ વરસનો મુસલમાન તેના ડાબામાં આવીને બેઠો. આખા ડાબામાં માત્ર બેજ જણાં હોવાથી પેલાએ પોતાની પથારી પાથરી અને લાંબો થઈને સુતો. એહમદ અત્યારે પોતાના વિચારોમાં લીન હતો અને એ માણસ આવીને બેઠો તથા પથારી પાથરીને સુતો તેની પણ તેને ખબર રહી નહીં જ્યારે તે પોતાના વિચારોમાંથી જાગરત થયો ત્યારે પોતાને ઉઘ ન આવતી હોવાથી પેલા માણસથી વાતચીત શરૂ કરતાં કહ્યું,

“ કેમ ભાઈ તમે ક્યાં જાવ છો ”

“ મારે મુંબઈ જવું છે. ”

“ ત્યારે તો દીક આપણા બન્નેનો સાથ થયો. ”

“ શું તમે પણ મુંબઈ જાવ છો ? ” પેલા માણસે ઉઠીને એહમદના ચેહરાને ટીકતાં પુછ્યું.

“ જ હા હા મુંબઈ જાઉં છું. ”

“ ક્યાં ઉતરો ? ”

“ શું બતાઉં ? ”

“ કેમ ? ”

“ પેલવીજ વખતે મુંબઈ જઈ છું. ”

“ કાંઈ જરૂરી કામ માટે જતા હશો. ”

“ હા, એમ છે ખરું. ” એહમદ બોલ્યો, “ તમે મુંબઈમાં જ રહો છો ? ”

“ હા, હું ત્યાંની જ રહેવાસી છું. ” પેલા માણસે પોતાની અનુભવી નજરથી પારખી લીધું કે આ બિલકુલ નોટ માણસ છે તેથી તેને પોતાના હાથમાં લેવા માટે જળ પાણીના કહ્યું:—“ અને આપ ક્યાંના રહેવાસી છો ? જાણ્યામાં મેં આપને ક્યાંક જાણ્યો છે, ”

“ અમદાવાદમાં જોયો હશે, હું ત્યાંની જ રહેવાસી છું. ”

“ હા. યાદ આવ્યું ખરું. ” એહમદને જોયેલો હોય એવો ટાંગ કરતાં પેલા માણસે કહ્યું:—“ બીજા વરસે સરખેજના ઓરસમાં હું મારા મિત્ર મંડળ સાથે આવ્યો હતો ત્યારે જોયા હશે. ”

“ બેશક જોયો હશે, સરખેજના દરેક ઓરસમાં અમે આખા કુટુંબની સાથે જઈએ છીએ. ”

“ હવે બતાઉં કે ત્યાં કઈ જગ્યાએ જોયા હતા. ” પેલાએ કાંઈક યાદ કરતાનો ડોળ કરતાં કહ્યું:—“ તલાવની પાળ આમળ તમે કેમ હતા. ”

“ હા, હા, બરાબર હું ત્યાં ઘણી વખતે કલાકોના કલાક બેસું છું અને ઉભો રહું છું. ”

પેલા માણસે જોયું કે આ ભોળો બટાક મારા પંજમાં સપડાઇ
જશે તેથી વધુ હકીકત પુછતાં બોલ્યો.

“ તમે મુંબઈ કાંઈ કામ કાજ માટે જવ છો કે અમરથા.”

“માત્ર સહેલ કરવા.” એહમદે કહ્યું:-“ હવે આપની સાથે
વાતચીત કરતાં માફ દિલ ખુલ્લું થયું છે તેથી ક્ષુપાવવામાં કાંઈ સાર
નથી તેટલાજ માટે કહું છું કે મને નાટકનો ધણોજ શોખ છે.”

“ એમ કે ? ત્યારે આપણે બંને એકજ બીમારીના ભોગી છીએ”

“ શું તમને પણ નાટકનો શોખ છે ? ”

“ શોખ જોવા શોખ ! હું તો રાત દીવસ નાટકોમાંજ
અમ્માં કરું છું. ”

“ ચાલો ત્યારે દીક થયું, ”

“ ખુબ ગુઝરેગી જો મિલ બેઠીગી દીવાને દો. ”

“ હા, મને પણ તમારી મુલાકાતથી ધણોજ આનંદ થયો.”

“ આટલી વાતચીત થઇ પણ હું તમારું નામ પુછવુંજ બુલી
ગયો. ”

“ ચાલો કાંઈ હરકત નહાં, સેવકને મીરઝા મકસુદ કહે છે. ”

વલસાડનું સ્ટેશન આવતાં આવતાં તો મીરઝા મકસુદે એહમદને
સારી પેઠે શીશામાં ઉતારી લીધો. અને નવજુવાન એહમદ પણ તેની
મીઞ્તાનો દમ ભરવા લાગ્યો વલસાડનું સ્ટેશન ગયા બાદ મીરઝા
મકસુદે વધારે બાતમી મેળવવા માટે એહમદને પુછ્યું:-

“ તમારું સરસામાન બેકમાં છે કે ? ”

“ મારી સાથે કાંઈ સરસામાન છેજ નહીં ”

“ તો જાણ્યામાં તમે એક બે દીવસના માટે જતા હશો ? ”
મીરઝા મક્સુદે અજાણી જાહેર કરતાં પુછ્યું.

“ હા, અગર થીએટ્રીકલ કંપની વધારે દીવસ મુંબઈ રોકાશે તો મારે રહેવું પડશે નહીંતો. કંપની જશે તો હું પણ જઈશ, એટલે ફરી સરસામાનની જરૂર નથી કેમકે મેં સાંભળ્યું છે કે મુંબઈમાં રહેવાને માટે હોટલ ઘણાજ સગવડતાં વાળાં છે. ”

“ હા બહુજ ઉત્તમ, તેમાં આજ કાલતો બોમ્બે હોટેલ ઘણુંજ પ્રખ્યાત છે અને આજં પણ કાંઈ વધારે નથી. ”

“ હીક એતો ત્યાં ગયા જાદ જોઈશું, ”

“ અગર તમને કોઈ વાતની તશદી ન પડે તો મારું પોતાનું ઘર હાજર છે ” મીરઝા મક્સુદે વિવેક જાહેર કરતાં કહ્યું:—“ આપના ઉત્તરવાથી મને ઘણાજ આનંદ થશે. ”

“ નારે હું આપને તશદી આપવા ચાહતો નથી. હોટેલમાંજ હીક પડશે. ”

“ ખેર જેવી મરજી પણ મારું ઘર તો તમારા માટે સદાએ ખુલ્લું છે. ” મીરઝા મક્સુદે વધુ ખાતમી મેળવવા માટે પુછ્યું. “ ત્યારે તમે પથારી સરખી પણ લાવ્યા નથી. ”

“ જી ના..... ” આગળ બોલવા જતો હતો પણ ચુપ થઈ ગયો એટલે મીરઝાએ પુછ્યું:—“ કહેને, શા માટે ચુપ થઈ ગયા ”

“તમારા જેવા મીઠાને નહીં કહું તો ખીજ કેને કહીશ” એળા એહમદે પોતાની હકીકત કહેતાં જણાવ્યું:—“ હું મારા માબાપને ખબર આપ્યા વિના મુંમઈ જઈ હું તેથી સરસામાન લાવ્યો નથી. ”

“ એમ શા માટે કરવું પડ્યું ? ”

“ એમ કરવાનાં એ કારણ છે, એક તો હું નાટકનો ધણેજ શોખીન છું, અને ખીજું એક જુદું જ કારણ છે, જે ફરી કેઇ વખતે કહીશ ”

“ શું અત્યારે કહેવાથી કાંઈ નુકસાન થવાનો સંભવ છે. ”

“ નારે નુકસાન શાનો ? ” એહમદે વાત ઉડાવતાં કહ્યું:—“ અત્યારે ન પુછો. ”

“ તમે મને સાચો રનેહી સમજતા હોવ તો કહો. ” મીરજા એહમદે બનાવટી હાથકારો નાખતાં કહ્યું:—“ જાણ્યામાં હજી સુધી તમને મારો ભરસો પડ્યો નથી. ”

“ જો તમે એમજ સમજતા હોવ તો કહેવામાં કાંઈ હરકત નથી ” એહમદે કહ્યું:—“ ખીજું કારણ એ છે કે મારાં માબાપ માફ લગ્ન મારી મરણ વિરહ કરવા ચાહે છે તે મને પસંદ નથી. આજ કાલમાં માફ લગ્ન સનાર હતું તેમાંથી નહાસવા સિવાય છુટકો ન હોવાથી હું મુંમઈ જઈ છું. ”

“ તો શું લગ્નનાં માટે તમારી પસંદગી કેઇ ખીજ આ ઉપર ઉતરી છે ? ”

“વાત એમ છે કે હાલમાં હું પોતે લગન કરવા ચાહતોજ નથી. અને જ્યારે મરજીમાં આવશે ત્યારે પોતાની પસંદગીનું લગન કરી લઉં.”

આ બાતમી મેળવીને મીરજા મકસુદની ખુશહાલોને પાર રહ્યો નહાં. એકમદ ઘેરથી નહાસીને મુંબઈ જાય છે તો જરૂર પુરતા રૂપીઆ લાવ્યો હશે એમ તેની ખાત્રી હોવાથી તે મનમાં ને મનમાં ગોજ શોખ મારવાની મજા લેવા લાગ્યો. મીરજા મકસુદ મુંબઈનો પહેલા નંબરનો છકેલો બદમાશ હતો. ગામમાં ઘર અને સીમમાં ખેતર ન હોય તેઓમાંનો એક હતો. બસ રાત દીવસ એકમદ જેવા ભોળા ભટાક જીવાનીઆઓને પોતાના દાવમાં સપડાવી મન માનતી મોજ મારવી એ તેનું મુખ્ય કામ હતું અને એવાજ કામ ઉપર તેની જીંદગીની આધાર હતો. મુંબઈથી સુરત પશુ તે એટલાજ માટે ગયો હતો કેમકે સુરત અને રાંદેરના લાખો કરોડોપતી શેડીઆઓના અજ્ઞાન અને લાડમાં ઉછરેલા છોકરાઓ આવા પ્રહરથ બદમાશની શોધમાંજ રહે છે. પૈસા પુરતા હોવા છતાં કોઈ ભોમીઓ ન હોવાથી તેઓ પૈસાનો ધુમાડો કરી શકતા નથી તેમજ મીરજાને પણ એવાજ આંખે આંધળા અને પૈસા પુર જીવાનીઆઓની જરૂરત હતી. પરંતુ તે એવા શુકને સુરત ગયો હતો કે આઠ દીવસ રહીને ધરના પૈસા ખાધા પણ કોઈ મન માનતો બીલુ દાવમાં દર્યો નહીં તેથી તે દીલગીર ચહેરે મુંબઈ જતો હતો પણ તેના સારા મસીખે એકમદ જેવો ભોળો મલી ગયેલો હોવાથી તે પૈસાના સુરતના ફેરાને અકળ નહીં પણ સફળ સમજતો હતો. આજે વિચારોમાં માંડરોડનું રટેશન આવ્યું. અને મીરજા એકમદની પુત્રી રોશનની જાહેર આવ્યો. એકમદે બોમ્બે હેરોલ્ડ ક્યાં છે એ પુછતા મીરજાએ કહેયું કે ૧૮૬

શાળાની પાસેજ છે તેથી એહમદે ગાડી ત્યાં હંકારવા ચાટે કહ્યું. અને થોડીજ વારમાં એમ્બે હોટેલમાં ઉતર્યો. મીરઝાએ બપોરે આવવાનું કહી રજા લીધી અને એહમદ વિચારોમાં પડ્યો.

આખ ૨.

“હાય મારે લાડકવાયો પુત્ર ક્યાં ગયો.”

કહી જલદીસે સુરત આંદસી દિખલાદે તુ મુઝકો.

કે અખ દુરકતમે અય નાઝોં કે પાલે દમ નિકલતા હે.

ગુજરાતનું પાયતખ્ત અમદાવાદ શહેર, ગુજરાતના સુલતાન અહેમદશાહે પોતાના નામની યાદમાં ઈ. સ. ૧૪૧૪ માં બાંધ્યું હતું. અસલમાં તેનું નામ “અહેમદ આબાદ” એટલે અહેમદે આબાદ કરેલું હતું પરંતુ હાલમાં “અહમદ આબાદ” નું અપ્રભંશ અમદાવાદ થઈ ગયું છે. અને એજ નામે સાધારણ રીતે પ્રખ્યાત છે. જે સમયમાં ગુજરાતની રાજ્ય સત્તા સુલતાનોના હાથમાં હતી તે વખતે અમદાવાદ પુર જહોજલાલીમાં હતું. તેની જહોજલાલીનું વરણન અનેક ઇતીહાસોમાં મળી આવે છે. કહે છે કે તે સમયમાં શહેરની આસપાસ સેંકડો પદ્મો વહેતા અને બધી વસ્તીનો આંકડો વીસ લાખ સુધી પહોંચતો હતો. આજ કાલ હીંદુસ્તાનમાં મુંબઈ અને

કલકત્તા ભારે ભરત્યક વસ્તી વાળા શહેર ગણાય છે તેા પણ તેઓની વસ્તીનો આંકડો વીસ લાખ સુધી પહોંચતો નથી. તે ઉપરથી આપણે સમજી શકીએ છીએ કે તે સમયમાં અમદાવાદ શહેર કેવી જાહોજલાલી વાળું શહેર હશે. આજે પણ તે ભુતકાળની જાહોજલાલીનું જાન શહેર અને શહેરની આસપાસ કોસો સુધી ફેલાયલા ખંડીયરો કરાવી રહ્યાં છે. સેંકડો હઝારો એવી ઈમારતો ઉભેલી છે કે તેનું એક પથર ખસી જતાં જનાવવાની તાકાત જવાબ આપી રહી છે. આહા; તે વખતે કેવી જાહોજલાલી હશે? ભદ્રના ભવ્ય કિલ્લા વાળા મહેલ આગળ સેંકડો સવારો નાગી તલવારો લઇને બાદશાહના બોડી ગારડનું કામ કરતા હશે, અનુપમ જુમા મસજિદમાં જુમ્માના દીવસે બાદશાહ સલામત પોતાના અસંખ્ય અમીર ઉમરાવોની સાથે ફરીશો અને ગરીબોની લાઇનમાં બેસીને પોતાના માલિકની હજુરમાં માથું નમાવતા હશે અર્થાત સીજદો કરી તે મહાન માલિકની મહાનતાના તથા તે મહાન માલિકની નજરોમાં અમીર ગરીબ બધા એકજ છે તેની સાબેતી આપતા હશે. મેહમુદ બેગડા જેવો મહા બજવંત બાદશાહ સરખેજમાં આવેલા હઝરત શેખ અહેમદ ખટ્ટુ ગંજ બક્ષ બાવાના રોજા ઉપર આવી પોતાની આજેઝી ઇનકે સારીના બોલ બોલી બક્ષિસની તલબ કરતો હશે, રાતના સમયે બાદશાહની મુસલિગ અને રાજ પુત્ર બેગમો આંદનીની મઝા ભોગવવા માટે સરખેજના તલાવમાં તરતી હોડીઓમાં બેસી આનંદ મેળવતી હશે, તળાવ અંગે ભવ્ય દિવ્ય મહેલોની આસપાસ અનેક અરદલીના સવારો પાહરો ભરી બેગમોના પરદાની પરદેદારી કરતા હશે. હઝરત શાહ આલમ જેવા મહાન બુજુરગની ડેલી ઉપર અનેક

શાહનદા અને શાહનદીઓ દોઆ ચાહવા માટે કલાકો સુધી બેસતાં હશે, અને તે બુઝુરગની એક નગર કીમીયાને. અસર તેમતા ઉપર પડી જતાં તેઓ પોતાને મહા બાઅશાળી સમજતા હશે. આહા; તે કેવા દીવસો હશે? મુસલિમોના માટે તો ખરેખર સૈનેરીજ દીવસો હશે. બધા પોતપોતાની હાલતમાં મગ્ન હશે. કોઇને કોઇની પરવા નહીં હોય. સવારના પહોરમાં આખા શહેરની મસજીદોના મીનારા ઉપરથી “અલ્લાહો અકબર”ની મીઠી સદાઓ નીકળી એશ અશરતમાં પડેલા ઇસલામીઓને ચોંકાવતી હશે. કહે છે કે મેહમુદ બેગડાના સમયમાં આ શહેરને જે જાહોજલાલી નસીબ થઇ હતી તે ફરી નસીબ થઇ નથી. ખેર અત્યારે અમે ઇતીહાસ વર્ણુવા બેઠા નથી. એ તો સમયના કેરફારની બલીહારી છે. જેવી રીતે સુર્ય બપોરના સમયે પુર બહારમાં આવી થોડીજ વારમાં ધીમે ધીમે જાય છે અને સાંજ થતાં થતાં તો તે પ્રકાશિત ગોળા જેને એક નજરે જોવાની કોઈના પશુ તાકાત હોતી નથી તે પ્રાથ્વના પેટામાં અલોપ થઈ જાય છે તેવીજ રીતે ગુજરાતના સુલતાનોનો સુર્યશ્શી કીસમતનો સિતારો અસ્ત થઈ ગયો અને આજે માત્ર કેટલાક ખંડેરા સિવાય અથવા ઇતિહાસોમાં લખાએલી ખીનાઓ સિવાય તેમની યાદ આપનાર કોઇપણ રહ્યું નથી.

બલે તે વખતમાં અમદાવાદની ગમે તેવી હાલત હોય તોપણ અત્યારે તે એક મોહટા શહેરની પંક્તીમાં સુઠી શકાય તેવું છે. એમ તો તેની સ્થાપના થઇ ત્યાર પછી તેના ઉપર અનેક અલ્લાહો આબ્યા અને ટળી ગયા, પણ જ્યારથી અંગ્રેજ સરકારની સત્તા હેઠળ આવવા

પામ્યું છે ત્યારથી દીવસે દીવસે ઉન્નતી થતી જાય છે અને જે થોડા વરસો સુધી હાલતા જેવીજ ઉન્નતી કરતું રહ્યું, તો તે દીવસ દૂર નથી કે જે ઈતિહાસોમાં વર્ણવેલું છે. આજ કાલ અમદાવાદ શહેર વ્યાપાર વણજમાં મુંબઈ ઇલાકામાં ખીજે નંખરે છે. માત્ર મુસલમાનો સિવાય ખીજી પ્રજાઓ વ્યાપાર વણજના સખખે લાખો કરોડોપતી ખતી છે. અને દરરોજ કરોડો રૂપીઆના હેરફેર થાય છે. મીલનો ઉદ્યોગ ચઢતી દશા ભોગવી રહ્યો છે અને મુસલમાનો મળુરીમાં નામના મેળવી રહ્યા છે. જે જુઓ તે મીલનો મળુર ! આઠ વરસનો છોકરો થતાંજ મીલમાં જાય છે. તે પોતે ખુશાલી જાય છે કે નહીં તેની તો ખબર નથી. પણ તેના માખાપો હાથ પકડીને મુકી ~~વે~~ લણુવા ગણુવાનું નામ નથી. એચાર મહીના મીલમાં ગયો છે ચાર રૂપીઆ લાવતો થયો. ફરી માખાપોની ખુશાલીનો શો પાર ! ખીજો છોકરો છ વરસનો થતાંજ તેને પણ મીલમાં મુક્યો. રૂકલમાં લણુવા જાય તો શી આપવી પડે અને કાંઈ પણ આવક ન થાય. આવા સખખોસર મુસલમાનો અધમ સ્થિતીમાં આવી પડ્યા. અમદાવાદ શહેરના કેટલાક ગણ્યા ગાંઠ્યા વ્યાપારી મુસલમાનો સારી સ્થિતી ભોગવે છે. કેાઈ મીલના શેરોમાં પૈસાદાર થયો છે તો કેાઈ વ્યાજ ખાવાથી વધ્યો છે. આવા મીલના શેરોવાળા મુસલમાનોમાં રહીમ શેઠ પણ એક હતા. મહીને દહાંટ પાંચસો હજારની આવક હતી. અને ખર્ચ કાંઈ વધારે નહોતું તેથી વધારામાં વધારો થતો હતો. તેમને સંતાનમાં માત્ર એકજ પુત્ર હતો, જેની મુલાકાત અમારા વાંચક વરગે પહેલા ખાખમાં લીધી છે. એહમદ આ રહીમ શેઠનો એકનો એક પુત્ર હતો. રહીમ શેઠને પાકી વયે આ પુત્ર પ્રાપ્તિ થએલી

હોવાથી તેઓએ ધણુંજ લાડમાં ઢિછેયો હતો. બાપ કરતાં અજ્ઞાન મા પુત્રને બગાડે છે એ અહેમદના બાબમાં તો બિલકુલ સાચુંજ હતું. અહેમદ જે દીવસે નહાસી ગયો તેના ત્રીજે દીવસે તેના મકાનમાં ફેટલાંક બધરાંની વચ્ચે તેની મા રહીને નીચે પ્રમાણે કહી રહી હતી.

“હાય મારો લાડકવાયો પુત્ર ક્યાં ગયો.”

“કાકી ! ચિંતા ન કરો બાઇ હમણાંજ આવશે” એક વીસ વરસની બાળા જે અહેમદની પીત્રાઇ થતી હતી તેણે દીલાસાના રૂપમાં કહ્યું.

“હાય હું કેમ ચિંતા ન કરું” અહેમદની મા રડતાં રડતાં બોલી:-“મરિયમ ! અહેમદને આજે બંને દીવસ થયો પણ ક્યાંએ પતો લાગ્યો નથી. ”

“બહેન આમ ધબરાવાથી શું થાય છે ” અહેમદની મારી સહીના બોલી:-“અહેમદના આંટલા બધા બાઈબધો છે તેમનાથી તો તલાશ કરો. ”

“એ ગયો છે ત્યારથી બધાને બોલાવીને પુછ્યું પણ એકે પતો આપતો નથી. ”

“ જે રાત્રિ અહેમદ ગુમ થયો તે રાત્રિ રેશન ડિપર માણસને ટોડાવયો હતો ? ” સહીનાએ સવાલ કર્યો.

“ કોને ખબર હતી કે તે ગુમ થશે. ” અહેમદની માએ કહ્યું:-“ રાતના દસ વાગે બહારથી ફરીને આવવાનો તેનો દરેજનો

નીચમ હતો તેથી દસ વાગ્યા સુધી તો વાટ જોઈ પણ જ્યારે તે ન આવ્યો ત્યારે માણસો દોડાવયા તે હજુ સુધી બીચારા દોડી રહ્યા છે. ”

“ બહાર ગામ તપાસ કરી કે ? ”

“ હા, બધી જગ્યાએ તારથી બળર આપી છે. પણ હજુ સુધી પતો લાગ્યો નથી. ” એકમહત્તી માં તેની યાદમાં રડતાં રડતાં આકાશ ભણી હાથ ઉઠાવીને બોલી:- “ ઓ પરવરદિગાર તું મારા જેવી આંધળીની આંખને જલદીથી મોકલ. ”

‘ ખેંદન ! હવે રડવાથી શું થાય છે ? ’ સદાનાએ કહ્યું:-
 “ પહેલાંથીજ તમેએ દાખ ન ગળ્યો. જે છોકરો રાતના દસ વાગ્યા સુધી બહાર બટકતો રહે, લાડ પ્યારના સબબે જેને વિદ્યાનું પાન ન કરાવ્યું હોય, જે રાત દીવસ પોતાના જેવા જાહેસોની માહબતમાં બટકતો હોય, પૈસાના બદલે જેને રૂપિયો મળતો હોય જેના ઉપર માયાપનો લગારે દાખ ન હોય તે આવી રીતે નડાગી જાય તો કાંઈ પણ અજબ થવા જેવું નથી. ”

‘ ખેંદન હું શું કરું, આખી જીંદગીમાં આ એકજ લાલ ખુદાએ આપ્યો છે, તેને લાડમાં ન ઉછેરું તો શું કરું ? ’

“ વાહ બહુ સારી દલીલ ! એકજ હોય તેને આવા રીતે ખરાબામાં ચઢાવી દેવો ? મારા મેહસુદનેજ જુઓ ? હજુ સત્તર વરસનો થયો નથી તેટલામાં તો તેણે મેટ્રીકની પરિક્ષા પસાર કરી

છે. અને અદ્યમાં એવા છે કે મા બાપની મોજુદગીમાં એક શબ્દ પણ બોલતો નથી. ”

સકીના અહીં સુધી કહેવા પામી હતી કે બહારથી અહેમદના પાતા રહીમ શેઠનો સાદ સંભળાયા. જેઓ અંદર જનના બાનામાં આવવા ચાહતા હતા, જે સ્ત્રીઓ રહીમ શેઠથી પરદો કરતી હતી. તેઓ બધી ઓરડીમાં ચાલી ગઈ એટલે રહીમ શેઠને બોલાવવામાં આવ્યા. જ્યારે તેઓ અંદર આવ્યા ત્યારે અહેમદની મા ઝેનબે મોહટા ઉત્સાહની સાથે પુછ્યું:-

“ કહો અહેમદની કંઈ ખબર મળી ? ”

“ હજુ સુધી તો કંઈ મળી નથી. અજમેર પાલનપુર પંડાદરા ત્રીગેરે સ્થળોએથી તારના જવાબ આવી ગયા છે તેમાં બધા જણ ઇનકાર લખે છે પણ ગભરાવાની કંઈ જરૂર નથી, અહેમદ સારી પેઠે છે. અમદાવાદમાં નથી પણ બહાર ગામ છે. ”

“ ખેર ખુદાનો શુકર કે અહેમદ સારી પેઠે છે. પણ તે તમને ક્યાંથી ખબર મળી ? ”

“ મને ભરસાવાળી જગ્યાથી ખબર મળી. ”

“ પણ મને કહો તો ખરા ” ઝેનબે બોહોંસ કરી.

“ હા, ભાઈ જન કહોકે જરા નીરાંત વળે ” સકીનાએ મોહટી બહેનની વાતને ટેકા આપતાં કહ્યું:- “ શું કોઈ જગ્યાએથી તાર અથવા કાગળ આવ્યો ? ”

“ નહીં તાર અને કાગળ તો નથી આવ્યો. પરંતુ મેં એક જોશાથી પુછ્યું તો તેણે બતાવ્યું કે અહેમદ બહાર ગામમાં સારી પેઠે છે. ”

“ વાહ આપે પણ જોશીના કહેવા ઉપર ભરસા કરી લીધો, મને તો જોશીના કહેવા ઉપર લગારે ભરસા નથી.” સકાનાએ વાંધો કઠાવતાં કહ્યું:- “ ખુદાને ચાહે છે તે કરે છે તેમાં જોશી જિયારો શું જાણે ? આ તો બધી ગયો છે. ”

“ ગયો કેમ છે ? ” રહીમ શેઠ જોત્યા:- “ જે ખુદાએ તકદોર બનાવી છે તેણેજ તદબીગ કરવા માટે જોતના પણ બનાવ્યું છે. હવે રહી માન્યતા તો જેની જેવી માન્યતા. તમે માનો કે ન માનો પણ મારી તો જોતના ઉપર પુરે પુરી માન્યતા છે. કેમકે એ ત્રણ વખત મને પડ્યા મળી ચુક્યા છે. ”

“ તમે ઝરોઝર કહો છો. સકાના તો નકામી પરડ કરે છે. ” એનખે પોતાની નાહતી બહેનને ઉતારી પાડતા કહ્યું “ એક બે ચોપડીઓ શું બળી છે જાણે મહા પંડીતાળી ન બની ગઈ હોય ? ”

“ બહેન મને મારા બાણુવા ગાળુવા ઉપર લગારે મગરૂરી નથી પણ જોષીઓના બાબમાં મારી જે માન્યતા હતી તે કહી સંજવાવી. અત્યારે હું કાંઈ વાદવિવાદ કરવા બેસી નથી પરંતુ એટલું કહ્યા વિના રહી શકતી નથી કે જે તમારે અહેમદન બણાવ્યો ગણાવ્યો હોત તો આજે તમે જે ચિંતામાં પડ્યા છો તેમાં પડવું પડત નહી. બણ-વાથી માણસને માણસાદનું બાન થાય છે, ખરું જોટાને પારખી શકે છે, સારી કે ખરાબ સંગતને ઓળખી શકે છે. આજે અહેમદ નહાસી ગયો તે તમારી બુલવુંજ પરિણામ છે. નકામા લાડપ્યારનો અલ્લો છે. એ તો ડીક થયું કે એના લગનની તારીખ નક્કી થઈ નથી

નહીં તો વધારે શરમાવાનું થાત. અત્યારે પણ શરમાવાનું નો છે. ખેર હવે ખુદા એને ખેરખુખીથી લાવે તો ગંગા નાલાં. ”

“ બસ એજ ઉમીદ છે. ” એહમદના પીતાએ કહ્યું, “ એના આગ્યા પછી તમે કહેશો તેવી રીતે બાળાવીયું પણ હાલ તરત તો એના પાછા આવવાની દોઆ માંગો. ”

આટલું કહી રહીમ શેઠ બહાર ચાલ્યા ગયા એટલે ફરી બધા મૈરાઓએ અંદર અંદર વાતો ચલાવી. સહાનતે કાઠિયાત યાદ આવી જવાથી મોતાની બહેનને પુછવા લાગી:-

“ બલા આપણા એહમદની પાસે મુસાફરીના પૈસા ક્યાથીઆગ્યા! ”

“ લે વળી આ વાત તે કાઠ પુછવા નેવી છે. બધા ધરબાર પૈસા ટકા એનાજ છેને જ્યારે એને જરૂર પડતી ત્યારે એહમદ પૈસા માંગી લેતો હતો, ”

ત્યારે એમજ કહેાને કે તમેજ એહમદને બગાડ્યો છ, ”

“ હવે અત્યારે જે કામ કહેા તે ખરું. ”

‘ જે દીવસે તે ગુમ થયો તે દીવસે કાંઈ પૈસા માંગ્યા હતા ! ’”

“ કાંઈ યાદ નથી આવતું. પણ જાગ્યામાં ત્રણસો રૂપીઆની નોટો માંગી હતી. નોટો માંગતી વખતે તેણે કહ્યું હતું કે તમેએ આપેલા ચારસો પાંચસો રૂપીઆ અને બસો રૂપીઆની ગીનીઓ તો મેં મારી પેટીમાં રાખી મુકી છે પણ અત્યાર સુધી નોટો મારી પેટીમાં મેં રાખી નથી તેથી મને ત્રણસો રૂપીઆની નોટો આપો, આ સાંભળી મેં તેને ત્રણસો રૂપીઆની નોટો આપી હતી. ”

“તો શું એહમદતમારી પાસેથી રૂપીઆ લઈ ને બેંગા કરતો હતો.”

“ હા હું બ્યારે પુછતી ત્યારે કહેતો કે મારી પેટીમાં છે.”

“ વાહ, અરંબર બોળાં, કેમ દીવસ પેટીમાં જોયું કે રૂપીઆં છે કે નહીં ? ”

“ ના જલેન, મને મારા દીકરા કેપર બરસો હતો તેથી મેં તો પુછ્યું નથી. ”

“જલેન, જોટું માનવાની બરસત નથી હું તો તમારા સાગને મારે પુછું છું જુઓ, જોહએ પેટીમાં રૂપીયાં છે કે ? ”

“નહીં” હોય તો કયા જાય ? ”

“ પણ જુઓ તો ખરા. ”

સડીનાની બોહોસથી એહમદની પેટી કાઢીને જોયું તો તેમાં એક પાઇપણુ ન હોતી. સડીના તો આ જોતાજ આવી જતી ગઇ. પરંતુ જેનએ ત્રગારે પચવા કરી નહીં, માત્ર એટલુંજ બોલીકે:—
“ ખુદા મારા લાડકવાયાને સહી સલામતીથી પાછો લાવે તો મારા મનથી રૂપીઆ રૂપીઆજ છે.”

બાબ ૩.

“આ વખતે મારે ગુલશમ બનવું હતું.”

મનઝીલે ઇશકકી રાહું કોઈ હમયં પુછે
ખિઝર કયાં જાનેં ગરીબ અગલે જમાને વાઝે.

એહમદનં મુખદ આવે બીજો દીવસ છે. મીરઝા મકસુદે તેને ‘‘ખોમ્મે હોટેલ’’માં ઉતાર્યો છે. મીરઝા મકસુદે પોતે એકલાએ એહમદના પૈસા ઉપર ત્રાપ ન મારતાં પોતાના એક ગોડીઆ કિસમાન દાદાને પળુ બેળવી લીધા છે. આજે શનીવારનો દીવસ હોવાથી લગભગ આઠ વાગે મીરઝા પોતાના ગોડીયા કિસમાનને લઈ હોટેલમાં પહોંચ્યો. અને થોડીવાર સુધી સંલસપાટાની વાતો કરીને પુછ્યું:—

“કેમ આજે નાટકમાં ચાલશે કે ?”

“વાહ ત્યારે નહીં ચાલીયે ?” એહમદે કહ્યું. “જેના માટે ધર તજ્યા, દેશ તજ્યો, માઆપ તજ્યા તેને જેવા નહીં જાયે ?”

“અસમિલ્લાહ ત્યારે, વાર કરવાની જરૂર નથી.”

એહમદે અહીં પોંહચીને મીરઝાની મારફતે જરૂરી સરસામાન અને લુગડાં લીધેલા હોવાથી તેમાં મીરઝાને સારી દલાલી મળી હતી. તેથી તે પળુ અત્યારે બપડામધ પોશાકમાં હતો અને તેની સાથે તેનો મિત્ર પળુ મુંગઈના શેડીઓ બનેલો હતો. ત્રણે જણાં હોટેલમાંથી

નોકળીને થીએટરમાં ગયા, અને ઓરએરટ્રાની ત્રણ ટીફીટો લઈ આગલી હારમાં બીરાજ્યા. થોડીવારમાં ખેલ શરૂ થયો એટલે એમણે નિશ્વાસ નાંખતાં કહ્યું.

“કાણે જાણે આજે એમનો પાર્ટ છે કે નહીં.”

“કોનો?”

“જે ભેવફાજ નહીં પણ બેમુરુવત પણ છે.”

“ઓહો, હીક દાદા તમે સાંભળ્યું” મીરજાએ પોતાના સાથીને સંબોધીને કહ્યું. “બાપ મીસ મુન્ની જનના આશોકમાં છે, હવે બેઠે ખુદ્યા.”

“હાય, તમે પારખી ગયા. પણ દોરત મારી દસ્તગીરી કરવી પડશે.”

“બેશક કરીશું” મીરજાએ કહ્યું. “પણ એ કામના માટે તો દાદાને રોકવા પડશે.”

“તમે ગમે તેને રોકો પણ માફ કામ કરી આપો.”

“કામ કરવામાં તો કાંઈએ નથી, માત્ર દાદાને દરરોજના પંદર રૂપીઆ શીના આપવા પડશે.”

“કાંઈ પરવા નહીં. પણ એ મધુરીથી મેળવી આપો” એહમદે ઉસમાન દાદા આગળ આજીજ કરતા કહ્યું. “તમારો ગુલામ થઈ જઈશ.”

“હીક છે જોઈશું.”

“નહીં, જોઈશું નહીં તમેનં માફ કામ કરવું પડશે”

“ હા હા કરીશ અને જરૂર કરીશ ” ઉસમાન દાદા મુછેળા વળ દેતાં બોલ્યા:—“ દોસ્ત, જો આ નાટકમાં તે નોકર ન હોત તો એક દીવસમાં લાવીને હાજર કરી દેત. પણ નાટકમાં નોકર છે તેથી થોડા દીવસ કોશીય કરવી પડશે. ”

એહમદને આશા અંધાર અને તે ખેલ જોવા લાગ્યા. તે દીવસ હંદર સમાનો ખેલ હતો અને તેમાં મુન્નીએ સખ્ત પરીનો પાઠ કર્યો હતો. જ્યારે પણ મુન્ની રંગરૂપ આવતી ત્યારે અમારો નાયક એહમદ તેને જોવામાં લીન થઈ જતો હતો. એહમદ પોતે પણ કાંઈ જેવો તેવો ખુબસુરત ન હોતો, હઝારોમાં નહીં તો સંકડોમાં એક હતો વળી પહેલી હારમાં બેઠેલો હોવાથી બેચાર વખત મુન્નીની નજર પણ તેના ઉપર પડી એટલે તેની ખુશાળીનો પાર રહ્યો નહીં. મીરઝાએ મોકો જોઈને એહમદને મુઆરકબાદી આપી એટલે એહમદે કહ્યું.

“ યાર અત્યારે શું મુઆરકબાદી આપો છો જ્યારે અમે અંને જાણ એક જગ્યાએ હોઈએ ત્યારે મુઆરકબાદી આપજો. ”

“ તે દીવસ પણ દુર નથી. દાદાએ કામ તાથમાં લીધું છે તે હોતેલ થએલીજ સમજજો. ”

આજના ખેલમાં જે માણસ ગુલશામના પાઠ લીધો હતો તેને જોઈને એહમદ અંદરને અંદર બળતો હતો અને દર વખતે મનમાં કહેતો હતો કે:—“ આજે મારે ગુલશામ બનવું હતું. ” જ્યારે ગુલશામે સખ્તપરીને પોતાની બાથમાં લીધી ત્યારે કપડું વાક્ય મોટેથી પોકારી ઉઠ્યો અને તેની સાથેજ કહ્યું.

“નાટકમાં નોકર રહેવાને માટે મન પણ થાય છે.”

“આ શું બધી રહ્યા છો” મીરજાએ કહ્યું “એમ માની
તેા કે તમે નોકર પણ રહ્યા તો શું એકદમ તમને ગુલશામનો પાઠ
મળી જશે.”

“નહીં એકદમ તો નહીં” પણ મહેનત કયો બાદ તો
મળશે ને ?”

“અરે આપું શું ખાતા છો” દાદા ઉસમાને દાઝ ખાતા કહ્યું:—

“ખુદા ન કરે કે આપ નાટકમાં નોકરી કરો.”

“એ નહીં મળે તો નાટકમાં પણ રહીશ.”

“અરે ના તે શું મળે ? એક અફવાડીઆમાં ન મેળવી આપું
તો દાદા શા કામનો ?”

“બેઠકએ શું થાય છે.”

રાતના એક વાગે ખેલ પુરો થયા. મુન્નીના વિચારોમાં એલ-
મદે આખો રાત પસાર કરી.

આખ ૪.

—:૦:—

“ દાદા તમારો ગુલામ જુ.”

રોઝ આતાહે મેરે દિલકે તસલી દેને

તુઝસે અય દુશમને જાં તેરા ખ્યાલ અઝા હય

એહમદ દિન પર દિન મુન્નીના પ્રેમમાં લુગ્ધ થતો ચાલ્યા. કિસમાન દાદાને દરરોજના પંદર રૂપીઆ મુન્નીને મેળવી આપવાના આપતો હતો. મીરઝા મકસુદ અંન કિસમાન દાદાએ એહમદને દાડના છદે ચઢાવવાની કોશિશ કરી પણ સારા નસીબે તે આ ફંદમા પડ્યો નહીં. કિસમાનના પંદર રૂપીઆમાં મકસુદનો અર્ધો ભાગ હતો તે તો વગર કહે તેને મળી જતો હતો. એ સિવાય દરરોજ ચાર પાંચ રૂપીઆ ગમે તેમ કરીને એહમદની પાંચથી મારી ખાતો હતો. તેથી મીરઝાને સારો તડાકો પડ્યો. એહમદ મુન્નીના પ્રેમમાં એટલો બધો ગાંડો બન્યા કે બહાર આવવું જવું પણ મુઠી દીધું. માત્ર ખેલમાં જતો હતો. જ્યારે મીરઝા મકસુદે એહમદને પુરેપુરો ગાંડો બનેલો જોયો ત્યારે કિસમાનને બલામળ કરી મુન્નીને જલદી મેળવી આપવાની યોજવાનું કરવાને કહ્યું. કિસમાને પણ જોયું કે આજ સુધી બરસાએક રૂપીઆપર પાણી ફેરવી દીધું છે. તેથી મુન્ની સુધી પહોંચવાની વેતરણ કરી, અને એક દીવસ પોહોંચી ગયા. એહમદ આંખા દીવસ હોટેલમાં ગુપચુપ પડ્યો રહેતો હતો એ અમે કહી

ચુક્યા છીએ તેવીજ રીતે આજે પણ મુન્નીની યાદમાં પલંગ ઉપર પડીને આ શર બોલી રહ્યો છે

રોઝ આતા હે મેરે દાલકો તસસ્લી દેને

તુઝસે અય દુશમને જાં તેરા ખ્યાલ અચ્છા હય

હજુ તે આ શરનો પાછલો મીસરો બરોબર રીતે પુરો બોલી રહ્યો ન હોતો કે એટલામાં મીરજા મકસુદ તથા હિસમાન દાદા આવ્યા. અહમદ એ બંનેને બેઠા પલંગ ઉપર બેસી ગયો. અને બંનેને કુરસી ઉપર બેસવાનું કહી બોલ્યો.

“બાદાઓ ! તમેએ મારા માટે શું ક્યું. હવે એક ઘડી પણ મુન્ની વિના મને એન પડતું નથી.”

“જેને કામ માંથી છે તેને પુછો” મીરજા મકસુદે કહ્યું.

“એટલે ?”

“આ કામમા મારે કામ લાગે વળગે નહીં. તમે જાણોને આ હિસમાન દાદા જાણે.”

“બાઈ એવું ન બોલો, હું તો તમો બંનેને કાંઈ જુદો સમજતો નથી.”

“એહમદ બાઈ !” હિસમાન દાદા બોલ્યા, “આમ નિરાશાની વાતો કરવાની જરૂરત નથી. તીર બરાબર નિશાન ડાખર ત્રાગી ચુક્યું છે પણ પેલલાં છતાંમ આપવાનું કમુલ કરો.”

“દાદા ! બેઠામાં વાતો ન કરો; સાફ સાફ કહો.”

“સાદ વાન સાંભળવી હોય તો લાવો ઇનામ, અને ચાલો મારી સાથે.”

“ઈનામ ! મુન્નીને મેળવી આપવાના ઇનામના બદલામાં આખી જીંદગી સુધી “દાદા હું તમારો ગુલામ છું.” મને વેચી નાંખો અને જે કાંઈમત આવે તે લ્યો.”

“ના એમ કહાવો નહીં.”

“ત્યારે લ્યો આ મારો ચાલીસ રૂપિયાનો પરમ દહાડેજ ખરી દેશે આવરકોટ ઇનામમાં આપું છું પણ મને જલદી મેળવો.”

“મેં કહી તો દાધું કે ચાલો.”

“પણ ક્યાં ? થીએટરમાં ?

“જી ના ! થીએટરમાં તો ને કોઈથી પણ મળી શકતી નથી.”

“ત્યારે ? ”

“બસ મારી સાથે ચાલો.”

“પણ એ તો કહો કે તમે એને કેવી રીતે રાજ કરી.”

“એ કાંઈ પુછવાની જરૂર નથી.” મુછોને વળ દેતાં ઉસ્માન દાદાએ ખોંખારો કરતાં કહ્યું. “બંદાની તરફીઓજ કાંઈ લુદા છે, એવા તો ફાંદ ફરેજ કરીને મુલાકાત લીધી છે કે બસ ન પુછો ? અને જ્યારે એને શીશ્યામાં ઉતારી લીધી ત્યારે જણાવું કે તે પોતે પણ તમારા પ્રેમમાં પડેલી છે.”

“શું ખરેખર ? ” એલમદ ખેતાજ બનીને બોલ્યો, “ત્યારે ચાલો જલદી ચાલો.”

આટલું કહી એહમદ લુગડાં પહેરીને બહાર નીકળ્યો. ઊંસમાન દાદા એહમદનો ઓવરકોટ પહેરી તેની સાથેજ ચાલ્યો. થોડીવાર ચાલ્યા બાદ મીરજા મકસુદ વિખુટો પડ્યો. એહમદે તેને સાથ લેવાની ધમ્મીજ બોલોસ કરી પણ તે સાથે આવ્યો નહીં એટલે આ બંને જણા એક વીક્ટોરીયામાં બેઠા અને ગાડીવાળાને પરેલ તરફ હાંકવાનું કહ્યું. ઊંસમાન દાદા પરેલમાં રહેતો હતો અને તેથી તેણે મુન્નીને પોતાના દાવમાં કસાવી પોતાને ઘેર બોલાવી હતી.

મુન્ની અસલમાં લખનઉના એક અહમ્મદ કુટુંબની દીકરી હતી. તેની માતા મરણ પામતાં તેના બાપે એક ગુણીકાને પોતાના ઘરમાં મળી લીધી મુન્નીની વય બાર વરસની થતાંજ તેના બાપે તેણીને પરણાવવાનો હારદો કર્યો. પણ પેલી ગુણીકાએ વચમાં ફાંસ મારી તેથી મુન્નીનું લગ્ન થયું નહીં, બાગર્તનં તેણીના બાપ એક જીવલેણ બીમારીનો બાગ થઈ પડ્યો અને જી મળીના સ્ત્રી રીબાઝ રીબાઝને મરણ પામ્યો. મુન્નીના મોસાળમાં કોઈ નહકનું સગું ન હોવાથી કાચારીએ મુન્ની પેલી ગુણીકાને પાસે પડી. પેલી ગુણીકા માત્ર મોસાના લીધેજ મુન્નીના બાપના ઘરમાં આવી હતી તેથી ત્યારે તેણે જનથું કે માતારો મરી ગયો અને તેની બધી મીલકત માંદગીમાં વપરાઈ ગઈ ત્યારે મુન્નીને પોતાની સાથેલ છ મુખર્જી આવી. મુખર્જીની નાટકશાળાઓમાં સ્ત્રી એકત્રેસો રાખવાનો પવન ફેલાએલો હોવાથી તેણે મુન્નીને સમજાવી પટાવીને નાટકમાં નોકર રખાવી દીધી. મુન્ની અહમ્મદની છોકરી હોવાથી રંગરૂપ તો સાફ હલુંજ તેમાં વળી થોડું ધણું બણેલી હોવાથી થોડાજ દીવસમાં બધાને પ્રીય થઈ પડી. મુખર્જી નગરીમાં મળાપે મહેનતથી કમાવેલી દોલતનો ધુમાડો કરનારી અવગાહની કાંઈ

કમી નથી. એક બે વખતે પાર્ટ કરતાંજ મુન્નીના નામની પ્રખ્યાતી થઇ ગઈ અને છતી આંખે આંધળા બનેલા કુકરમી જીવડાએ તેની એક એક અદા ઉપર જીવ કુર્યાન કરવા લાગ્યા. મુન્નીની પેલી ગુણીકા માને આવા છતી આંખે આંધળા બનેલાઓએ સારી પેઠે નવાજી એટલે તેણી થોડાજ દીવસમાં માલેતુબર બની ગઈ. મુન્નીનું પોપણ જો કે ગુણીકાના હાથમાં થયેલું હતું. તથા નહાનપણથીજ નીરલજ્જ સ્ત્રીઓના સહવાસમાં રહી હતી છતાં તેના શરીરમાં કંઈ કુળનું કોઈ ફરતું હોવાથી માત્ર હાવભાવ સીવાય બીજા કોઈ પણ અપ કૃત્યને તાબે થઈ નહીં. અમે જો વખતનું વરણન લખીએ છીએ તે વખતે પેલી ગુણીકા મરડીમાં મરણ પામી ચુકી હતી. મુન્ની માત્ર એકલીજ રહેતી હતી. અત્યારે તેની વય પંદર સોળ વર્ષની થઈ હતી. નાટકના બંધાથી સખત બેબારી રાખતી હતી છતાં સમયનો વીચાર કરી બીજાં પગલાં ભરી શકતી નહોતી. જ્યારે પોતાની કંપનીની સાથે અમદાવાદ ગઈ અને ત્યાંના દરેક ખેલમા એહમદ જેવા રૂપાળા છોકરાને જોયો ત્યારે તેનું મન થાંડું ઘાણું એહમદની તરફ ખેંચાયું અને ગુણીકાના પોપણે રંગ લીધું. પણ ત્યાં એહમદથી મળવાની તક ન મળી થોડા દીવસ પછી કંપની મુંબઈ આવી એટલે મુન્નીએ એહમદના ખ્યાલને મનમાંથી કાઢી નાંખ્યો. મુંબઈ આવ્યાને થોડાજ દીવસ થયા હશે કે એક દીવસે મુન્નીએ એહમદને ખેલમાં જોયો. પુરાણી મોહોખ્યત તાજી થઈ ગઈ અને તેના લીધે તેણી હરધડી એહમદને જોવા લાગી. એહમદની સાથે ઉસમાન અને મીરઝા મકસુદ જેવા બદમાશ અનુભવીઓ હતા તેઓએ એ મુન્નીની આંખ પારખી લીધી અને જ્યારે એહમદે પોતાનો

પ્રેમ જાહેર કર્યો ત્યારે તે બંને બદમાશોએ બરફેક રૂપીઆ ઉપર પાણી ફેરવી મુન્નીને મળવાની કોશીશ કરી. તેઓને મુન્નીને મળતાં વાર લાગી નહીં, મુન્ની નો પહેલાંથીજ શીકાર થએલી હતી. તેથી તેણીએ ઉસમાનને નેના ઘર ઉપર આવવાનો વયદો કર્યો, અને વાયદા પ્રમાણે આજે તે ઉસમાનના ઘેરમાં એહમદની વાટ વેંતલી બેઠી હતી. વાંચકોને વીચાર આવશે કે જ્યારે મુન્ની એટલી બધી પ્રખ્યાત હતી અને તેને મળવા માટે લક્ષાધીપતીના અકરમી છોકરાઓ દાંદાં મારતા હતા ત્યારે તેણીએ ગરીબ એહમદને કેમ પસંદ કર્યો ? આ વિચાર બરાબર છે. પણ એહમદ અદરથ હતો અને તેણે પેહલાંજ નજરે મુન્નીના મનમાં પોતાના પ્રેમની અસર નાંખી દાખેલી હોવાથી તેણીએ એહમદનજર પસંદ કર્યો.

—:~:—

બાબ. ૫.

—:~:—

“મુન્ની ! હું તો તારો દીવાનો છું.”

ઉલતફકા જળ મઝા હોકે દોનોં હોં બે કરાર,
દોનોં તરફ હો આગ બરાબર લગી હુઈ.

ઉસમાનના ઘરમાં એહમદની માશુક મુન્ની વાટ જોઇ રહી હતી. થોડીવાર પછી ઉસમાન અને એહમદ ઘરમાં દાખલ થયા વરસો

થયાં ગુણીકાની સંગતમાં અને નાટકના ધંધામાં પડેલી હોવાથી મુન્નીને પરદાનો ખ્યાલ પણ નહોતો. તેથી તે એકમદને જોઈ અહમ્મથ બાગા-ઓની પેઠે સંતાતી છુપાતી ન કરી, તો પણ એટલું થયું કે એકમદને જોતાં જ મર્યાદાથી તેની આંખો નીચી થઈ ગઈ. અત્યારે એકમદની ખુશાલીના પાર રહ્યો ન હતો. ખુશી અને આનંદના આવેશમાં તેનું શરીર કંપી રહ્યું હતું. કિસમાન સમયના વિચાર કરી બહાર જ મુન્નીના નોકર પાસે ઉભો રહ્યો. કિસમાનના ઉમમાં માત્ર મુન્ની અને એકમદ સિવાય ત્રીજું કોઈ ન હતું. એકમદે આવતી વખતે રસ્તામાં જે જે વીચારો કર્યો હતા તે અત્યારે ખ્યાલ ભૂલી ગયા. લગભગ દસ મીનીટ મુઠ્ઠી ખંતેમાંથી એકે કાઢી વાત કરી નહીં. તે બાદ મધ્ય મુગકેલીથી એકમદે વાતચીત શરૂ કરતા કહ્યું:--

“આદાબ અર્જ”

“આપનો મીઝાજ તો સારો છે!” નીચી નજરોએ મુન્નીએ પુછ્યું.

“અસ્લાહનો શુક છે કે તમારો દીદાર થયા” એકમદે દરજતા દોલે કહ્યું. “અત્યારે હું મને પોતાને મહા મોટા બાગ્યશાળી ગણું છું કે તમારા જેવી મનમોહનની પાસે વાત કરવાનો સમય મળ્યો.”

“અને હું મને પોતાને કેવી ગણું?” મુન્નીએ વાતનું ઉપ બદલતાં એક મીનીટ થોભાને પુછ્યું, “આપનું નામ?”

“મને એકમદ કહે છે.”

“આપ કયાંના રહીશ છો?”

“ અમદાવાદનો. ”

“ ઓહો, અમદાવાદના રહીશ છે ? ” મુન્નીએ બનાવટી અળા
યળી ઝલેર કરતાં કહ્યું, “ અહીં કેમ પધાર્યા ? ”

“ શું કહું કે કેમ આવ્યો ? ” એહમદે નિશ્વાસ નાંખતાં કહ્યું:-
“ મોત લાવી છે. ”

“ અરે ખુદા ન કરે, આપના દુશ્મનોને મોત લાવી હોય. ”

“ આ મોત નહીં તો બીજું શું ? ” એહમદ બોલ્યા, “ અમદાવા-
દમાં બેસ જોતાંજ આપના દર્શન થયા. ત્યારથી મોત કાઠ દુર રહેતી
નથી. દિલ પેહલુમાં દેખાતો નથી. ”

“ એમ કે ? ” એહમદની તરફ પ્રેમ દ્રષ્ટી નાખતા મુન્ની
બોલી, “ ત્યારે શું દિલ આપની પાસે નથી ? ”

એહમદે એક હાથદારો બેચતા કહ્યું:-

દિલ મેરા લેકર કે વો બધકં દુવે હેં ચેનસે
દુઢને વાસેસે પુછે કાહ કયા જાતા રહા

“ તો શું આપનું દિલ મારી પાસે છે. ? ” મુન્નીએ સગાર મુસ
કુરાઈને પુછ્યું.

“ જી હા આપની પાસે છે, આપે ચાર્યું છે ”

“ અરે, પારકા ઉપર શા માટે આરોપ મુકો છો ? ” મુન્નીએ કહ્યું:-
“ અતે જો એમજ હોય તો સાક્ષી રજુ કરો ”

“ મારો સાક્ષી તમારું દિલ છે તેનેજ પુછો ”

“ મારી પાસે તો દિલ છેજ નહીં”

“ ક્યાં ગયું ?”

“ એક માણસના દિલ સાથે મળી ગયું ”

“ એ કયો ભાગ્યશાળી માણસ છે તે તો જતાવો ?”

એના જવાબમાં નીચી નજરોએ મુન્નીએ એહમદની તરફ આંગળી બતાવી એટલે તે જોયેન થકને મુન્નીને બેટી પડ્યો. અને પ્રેમીઓ એક ખીજનો પ્રેમનો સ્વાદ આખવા લાગ્યા. પાંચેક મીનીટ સુધી આ પ્રેમના પંખીડાઓ આવી રીતે વિનોદ કરતા રહ્યા. અને તે બાદ મુન્નીએ પ્રેમજરી નજર નાંખતા કહ્યું.

“તમોને દાંઈ યાદ છે ?”

“હું તો તારા પ્રેમમાં એટલો બધો લુપ્ત થયો છું કે મને મારી હસ્તી પણ યાદ રહી નથી”

“જુઓ આ શું છે ?” મુન્નીએ એક રેશમી રૂમાલ અને અંગુઠી બતાવતાં પુછ્યું,

“હા યાદ આવી, આ વસ્તુઓજ મારા પ્રેમની નીશાનીના રૂપમાં તમારી પાસે પોંદચી હતી.”

“અને જે દિવસથી તમોએ ડૂલના ગોટામાં બાંધીને સ્ટેજ ઉપર નાંખી હતી તેજ દિવસથી તમારા પ્રેમે મારા અંતઃકરણમાં વાસો કર્યો છે”

“ શું ખરેખર ! વહાલી મુન્ની !”

“ હા, વહાલા એહમદ ! ખરેખર. ”

“ત્યારે ફરી આટલા દીવસ સુધી મારી ખબર ન લેવાનું કારણ ?”

“ઘડાલા ! શું કહું ?” મુન્ની એક હાથ ખેંચતાં બેઠી, “નાટકની નોકરી ઘણીજ ખરાબ છે, ન તો કોઈથી મળવું ન હરવું ન ફરવું અને ન તો કોઈથી વાતચીત કરવાનું મળે છે, હું તો આવા છંદગીથી બેઝર થઈ ગઈ છું.”

“તો ફરી હું તમારાથી દરરોજ નહીં મળી શકું ?”

“ના, દરરોજ તો નહીં પણ ચોથે પાંચમે દીવસે હું તમને મળી જઈશ.”

“ચાર પાંચ દીવસ સુધી મારાથી કેવી રીતે સખર થઈ શકશે?”

“થાય કે ન થાય પણ કર્યા વિના છુટકો નથી.”

“પણ ઘડાલી કોઈ એવી તદખીર બતાવ કે હું દરરોજ મળી શકું”

“હીક છે. હું વિચાર કરીશ. હવેની મુલાકાતમાં બતાવીશ,”

“પણ હવે મુલાકાત ક્યારે થશે ?”

“પાંચમા દીવસે.”

“ઓહો ત્યા સુધી સખુરી નહીં થાય.”

“એમ તો તમે દરરોજ નાટકશાળામાં મને જોશે.”

“એ જોવાથી તો ન જોવું બેહતર.”

“કેમ બલા ?”

“જ્યારે હું તમને કોઈ એકટરની સાથે જોઈ છું ત્યારે મારા જનમાં કંઈ ને કંઈ થઈ જાય છે.”

“ વહાલા, એતો નાટક છે. ”

“ નાટક તો ખરું પણ મારા જીવ કિપર બની જાય ન્હોતે ને ! ”

“ હશે હવે કોઈ બીજી તદ્દખીર બતાવીશ ” મુન્નીએ ઘડીઆલ જોઈને કહ્યું “ સ્ત્રી વહાલા ! હવે જાકે છું. મને ત્રણ કલાક થઈ ગયા. ”

“ અરે શું હમણાં જ જશો ? ”

“ શું કહે ? પારકી તાબેદાર છું ” મુન્નીએ કુરસી કિપરથી ઊંડાં હાથે. “ પણ વહાલા ! મને યાદ રાખજો. ”

“ એ શબ્દો ન બોલ ” અહમદ ગદગદીત કંઈ બોલ્યો, “ મુન્ની હું તો તારો દીવાનો છું, ગુલામ છું, તાબેદાર છું, ”

“ તમે મારા સરતાજ છો. ”

આટલું કહી મુન્ની જવાને તદ્દખાર થઈ, એટલે અહમદે બેઠીને તેને વિદાય કરી.

“ વેહ કયામત ફી ઘડી ઓર વેહ બલાકા સામના ”

“ જબ કોઇ માઅશુક્સ મિલકર જુદા હોને લગે. ”

“ હું સજ્જ પરી અને તમે ગૃહસ્થ ”

સિત્તમ હો ગયા હાલે દિલ ખુલ ગયા
છુપાતે છુપાતે ખબર હો ગઈ.

એહમદ મુન્નીને મળ્યો તેને આજે પાંચમે દીવસ છે. સવારની પોહારમાં હોટલવાલાએ ખીલ લાવીને મુક્યું તો તેમાં લખેલી રકમ જોતાજ તેના હાંબ ગગડી ગયા. પોતાની પાકીટ ખાલી કરી તો ખીલ જોટલાજ પૈસા નીકળ્યા. તરતજ તેણે હોટલવાળાને બોલાવી ખીલ ચુકવી આપ્યું. અને વિચારમાં પડી ગયો. આજે તેને પૈસાની ખરેખરી કદર .૮. હવે શું થશે તેના વિચારેએ તેને અર્ધ ગાંઠા ખનાવી દીધો. આજ ચાર દીવસથી તે મુન્નીને મળવાની હોંસમા આનંદી દેખાતો હતો. પણ આજે મુઢલિસ થવાની જાણ થતાજ તેનો બધો આનંદ ધુળ ધાણી થઈ ગયો. એહમદને પોતાની આખી ઝાંઘી દરમ્યાન કદીપણ મુઢલિસીનો અનુભવ થયો નહોતો. તેથી . તે અત્યારે ભારે વમાસણમાં પડી ગયો. પૈસા વિના તો નહીં ચાલે ? આ સવાલની સાથેજ દિલમાંથી જવાબ મળતો કે પૈસા આવશે ક્યાંથી ? બસ આ વિચાર એહમદની બધી ઉમંગોને નાશ કરવા માટે પુરતો હતો. ગરીબ બિચારે એહમદ ભારે ગુંચવણ ગમગીની અને ચિંતામાં આશ્રિયાળા ચહેરે હોટેલમાં બેઠો છે એટલામાં રમનું

ખારણું ઉઘડ્યું અને તેના બંને બહમાશ મિત્રો દાખલ થયા. એકમ-
દને તેમની મિત્રતા ઉપર પુરેપુરો ભરસો હોવાથી તે પોતાની
બેનને થોડીવાર માટે ભુલી ગયો અને તેમની આમદથી ખુશ
વધ હસતા ચેહરે બેઠો. બંને જણાએ પોતાની એક લીધી એટલે
એકમદે આતુરતાથી ઉસમાન દાદને પુછ્યું.

“કહો દાદા આજે પાંચમો દિવસ છે ને ?”

“જીહા, આજે આવવાનો વાપદો છે.”

“શું હજી સુધી આવી નથી ?”

“હું અહીં આવ્યો ત્યાં સુધી તો આવી ન હોતી પણ હવે
આવી ગઇ હશે.”

“ત્યારે ચાલવું ન્તેષએ”

“પણ પહેલાં માઈ ઈનામ લાવો”

“ઈનામમાં તો મેં માઈ ઓવરકોટ આપ્યું છે.”

“અરે તે ઓવરકોટ તો મેં એક ટાઢે મરતા ગરીબ માણસને
આપી દીધો” ઓવરકોટના ચોર બજારમાં દોકડા કરી લીધેલા હોવાથી
વાત બનાવતાં ઉસમાને કહ્યું. “તેથી મને હવે કાઈ નગદ ઈનામ
મળવું ન્તેષએ.”

“હીક છે. આજે મને મળવાતો દો” એકમદ નિશ્વાસ નાખી
બોલ્યો. “સાંજના તમને ઈનામ આપીશ.”

આટલી વાતચીત બાદ ત્રણે જણાં બહાર નીકળ્યા. આજે પણ
મીરઝા મકસુદ તેમની સાથે ન આવ્યો માત્ર એકમદ અને ઉસમાન

ગયા. ઉસમાનના મકાન ઉપર તેમના પોંહચવાથી પાએક કલાક પહેલાં મુન્ની આવીને વાટ જોઈ રહી હતી. જ્યારે તેણીએ એહમદને જોયો ત્યારે બેઠી પડી, એહમદે પણ મુન્નીને સારી પેઠે બાથમાં લઈને ચુંબનો ઉપર ચુંબનો કર્યાં.

“હવે તારી ચાર દીવસ ચાર વસંતની પેઠે વીત્યાં છે.”

“અને મારી પણ એવીજ સ્થિતી હતી.” મુન્નીએ કહ્યું:-
“પરંતુ તમે વળી આ શું કર્યું?”

“શું?”

“કાલે અને પરમ દહાડે બેલમાં કેમ ન આવ્યા? ખીચું તો કાંઈ નહીં પણ તમારા દર્શનથી આનંદ થતો હતો.”

“અમસ્થો ન આવ્યો” એહમદે અચકાતાં કહ્યું.

“અમસ્થો તમે ન આવો એવા માણસ નથી, કાંઈને કાંઈ કારણ હોયું જોઈએ” મુન્નીએ એકરા ઉપરથી પારખી લેતાં પુછ્યું:-“બોલો, કેમ નહોતા આવ્યા?”

“શું કહું?”

“નહીં, કહો તમને મારા સમ છે.”

“ખરી વાત આ છે કે હવે મારી પાસે પૈસા રહ્યા નથી. વળી હું એકલો બેલમાં જાઉં તો મારા બંને મિત્રોને ખોટું લાગે અને ત્રણ જણને લઈ જવા જેટલા પૈસા નહોતા, જેટલા પૈસા લાગ્યો હતો તેટલા ખરચ થઈ ચુક્યા. તમને મેળવવા પાછળ ઉસમાન દાદાને લગભગ ત્રણસો રૂપીઆ આપ્યા અને બાકીના મીરઝા મકસુદ

નામના બીજા મિત્રે બરત્ન કરાવ્યા. અહીં પરદેશમાં છું તેથી કેાઈની પાસેથી ઉધાર પણ લઈ શકતો નથી.”

“તો શું તમે ઘેરથી નથી મંગાવી શકતા ?”

એહમદે આ સવાલનો કાંઈ જવાબ ન આપ્યો. અને તેની આંખોમાં ઝળઝળાયાં આવી ગયાં જેથી મુન્નીએ કહ્યું.

“શું મારા સવાલથી તમેને દીલગીરી થઈ ?”

“નહીં.”

“ફરી તમે દીલગીર બનીને ચુપ કેમ થઈ ગયા. તમને મારા સમ છે, સાથે સાચું કહો.”

“મારી એવી ઈચ્છા હતી કે આ ભેદની તમને હમણાં ખબર પડે નહીં પરંતુ સોગન આપવાથી લાચાર થયો છું” એહમદે આખાં માંનાં ઝળઝળાયાંને પુછી નાંખતાં કહ્યું:—“સાંભળો ! હું મારા મા બાપની વગર રબાએ જાનોમાનો નહાસી આવ્યો છું. સાથે જેટલા રૂપીઆ લાવ્યો હતો તે બધા પુરા થઈ ગયા હવે મારી પાસે કાંઈ પણ રહ્યું નથી.”

“ત્યારે શું પાછા ઘેર જવાના ઇરાદાથી નહોતા આવ્યા ?”

“હા.”

“તમારા માત પીતાએ એવી તે શી કસુર કરી કે તમે પાછા જવા માંગતા નથી.”

“વાત એવી છે કે હું તો તમારા પ્રેમમાં દીવાનો બન્યો હતો અને ગમે તેમ કરીને પણ તને મળવાની ઈચ્છા રાખતો હતો, એક

તો તે માટે ઘર તજવું પડ્યું. અને ખીબું એકે મારા માતપિતા માઈ લગન મારી મરણ વિરહ કરવા ચાહતા હતા.”

“ત્યારે કહો શો વિચાર છે ?”

“હવે મારો શો વિચાર ? તરા માટે ઘર તજ્યું, દેશ તજ્યો, માતપિતા તજ્યા અને જે કાંઈ સાથે પઠસા ટકા હતા તે મિત્રોએ અરબાદ કર્યા. માટે હવે મારો શો વિચાર ? તું જે કહો તે કરવા તદ્યાર છું. “ સરે તસલીમે ખમ હે જે મિઝાજે યારમે આવે.”

“બહાલા, નિરાશ ન થાઓ, મારી ઈચ્છા એવી છે કે આપણે અને એકજ જગ્યાએ રહીએ.”

“મારી પણ એવીજ ખાસ ઈચ્છા છે.”

“તો ફરી કહો જોઈએ કાંઈ પણ બળ્યા ગયા છો ?”

“હા થોડુંક ગુજરાતી ઉગદુ બણેલો છું”

“અત્યારે મારા મનમાં એક વાત આવી છે અગર તમે પસંદ કરો તો કહો.”

“ બિસમીલાહ કહો.”

“ મારી નાટક શાળાના મેનેજરને એક અરજી લખીને આપો.”

“ અરજીમાં શું લખું ?”

“ તેમાં લખો કે હું નોકરી કરવા ચાહું છું” મુન્નીએ કહ્યું:-

“ તમે ખુબસુરત અને ચાલાક માણસ છો તેથી તે તરતજ નોકર

રાખી લેશે. અટલે ફરી “હું સખ્કપરી અને તમે ગુલશમ” બનશે.”

“એ તો હીક પણ મને ગાતાં આવડતું નથી ને ?”

“નોકર રહ્યા પછી તમે બધું શીખી લેશો.”

“ત્યારે મારી અરજીમાં લખીશ કે મુન્ની મારી માથુક છે તેથી તે મારા નોકર રહેવા પછી બીજા પુરખની સાથે એકઠ કરી શકશે નહીં.”

“અરે, નહીં નહીં, આવું કદીએ લખશો નહીં. નહીં તે: ને રાખનાર હશે તો પણ નહીં રાખે. એક વખતે તમે નોકર થઈ જાવ તે પછી આપણાં બન્નેનાં વર્તીવથી બધા જાણીતા થઈ જશે અને ફરી કોઈ કાંઈ પણ કહી શકશે નહીં.”

“હીક ત્યારે હું એ નહીં લખું.”

આ વાતચીત થયા પછી મુન્નીએ એહમદને દસ રૂપીઆની નોટ આપી જે મહા મુસીબતે તેણે રાખી, અને તે બાદ આ બંને પ્રેમીઓ એક બીજાથી વિખુટા પડ્યા.

આખ ૭.

“ ચર કાગળ તો જરૂર લખજો. ”

ઝોર કિસમતસે ચલ નહીં સકતા.

દિલ સંભાલે સંભલ નહીં સકતા.

મુન્નીના કહેવા પ્રમાણે થીજે દીવસં એહમદ એક અરજી લખીને નાટકશાળામાં ગયો. મેનેજર પોતાના રૂમમાં બેસીને જરૂરી કામ આટોપી રહ્યો હતો તેટલામાં પટાવાળાએ એહમદની અરજી આપી. અરજી જોતાંજ એહમદને પોતાની પાસે મોકલવા કહ્યું. પટાવાળો એહમદને મેનેજરની રૂમમાં મુકીને બહાર ચાલ્યો ગયો. એહમદે મેનેજરને સન્નામ કરી જેનો જવાબ આપી મેનેજરે પાસે પડેલી કુરસી ઉપર બેસવાનું કહ્યું. એહમદના બેસી જવા બાદ મેનેજરે સવાલ કયો.

“ તમારું નામ ! ”

“ એહમદ. ”

“ ક્યાંના રહેવારૂં છો ? ”

“ અમદાવાદનો ”

“ મુંબઈ શા માટે આવ્યા ? ”

“ નાટકમાં નોકરી કરવા. ”

“ ગાતાં આવડે છે કે ? ”

“ જ. ના ”

“ કાંઈ હરકત નહીં. તાલીમ આપવી પડશે. ” મેનજર બાથરો
પણ એના આજીબે વરસતું એમિન્ટ લખી આપવું પડશે. ”

“ એમિન્ટ એટલે શું ? ”

“ કરારનામું. ”

“ બહુ સારું લખાવી લ્યો. ”

“ હાલમાં પંદર રૂપિયાનો પગાર મળશે ફરી તમારી લાયકાત
જોઈને વધારવામાં આવશે. ”

“ જેવી જગ્યા, ”

“ તમે ક્યારથી આવશો ? ”

“ આપ ફરમાવો તો આજથીજ આવું. ”

“ બલે કાંઈ હરકત નહીં ”

એકમદ સલામ કરીને ખુશી ખુશી હોટેલમાં આવ્યો,
તેને વિચાર આવતો કે હવે મુન્નીના સાર્થેજ રહેવાનું થશે તેથી તેના
આનંદને પાર રહેતો નહીં. મુશ્કિલીનો જે કાંઈ રંગ હતો તે દુર
ગઈ ગયો હતો. હોટેલમાં આવીને તેણે પોતાનો સરસામાન બાંધ્યો
એટલામાં મીરજા મકસુદ આવ્યો. તેણે એકમદને આનંદમાં જોઈને
પ્રેમ્યું.

“ કહો ભાઈ આજે તો આરે આનંદી જણાવ છો ? ”

“ બસ મારી આજની ખુશાલીનું તેમ ન પુછો. ”

“ કાંઈ કહો તો ખરા ? ”

“ આજે મેં નાટકમાં નોકર રહેવાની અરજી આપી હતી તે મંજુર થઇ ગઇ અને હું નોકર થઇ ગયો. હવે રાત દીવસ મુન્નીની સાથે રહેવાનું થશે. ”

“ હીક સમજ્યો પણ હાલમાં શું કામ કરશો ! ”

“ હાલ તો ગાતાં નાચતાં શીખીશ અને દરે સખ્તપરીનાં ગુલ કામ બનીશ ”

મીરજાં મકસુદ આ સાંભળી રાજી થયો કે ચાલો પીડા ટળી. ખીસાં ખાલી થઇ ગયેલા હોવાથી આપણને કાઇ કાયદો થાય તેમ ન હોતું તેથી કેકાણે પડી ગયો એ સારું થયું પણ બહારમાં લગાર દિલગીરી દર્શાવતાં બોલ્યો.

“ પણ ચાર હવે મુલાકાત નહીં થાય તો મને ચેન નહીં પડે. ”

“ મુલાકાત કેમ નહીં થાય ? નાટકમાં આવજો ”

“ પૈસા કોની પાસે છે ”

“ તમે ધભરાવો છો શું કરવા હું કીકીટો અપાવીશ ”

“ ત્યારે તો બંદા જરૂર આવશે. ”

“ ચાર આ મુન્નીના માટે મારે નાટકમાં રહેવું પડ્યું નહીં તો આખી નાટકને હું નોકર રાખી લઉં એટલો બધો પછસાવાળો છું. ”

“ ખરી વત છે. ”

મીરઝાં મકસુદે જોયું કે હાલમાં તો એહમદથી કંઈ લાભ પોંહ્યો તેમ નથી પણ ભવિષ્યના ફાયદાની આશા રાખવી વ્યર્થ નથી, તેથી તેને હાથમાં તો રાખવો જોઈએ આ વીચાર કરી એહમદને કહ્યું.

“ ચાર તમે મારા ગરીબની એક સલાહ માનો તો કહું. ”

“ કહો શું કહો છો. ”

“ પણ માનો તો કહું ”

“ માનીશ, કહો તો ખરાં ! ” .

“ હવે તમે તમારે ઘેર કાગળ લખો, તમારી ખર્ચ ન મળવાથી બીચારા તમારા માળાપના શા હાલ થયા હશે તેનો તો વીચાર કરો. ”

“ જે સમય કાગળ લખવાનો હતો તેમાં ન લખ્યો તો હવે નાટકમાં નોકર રહીને શું લખું. ? ”

“ નાટકમાં રહ્યા છો એ લખવાની કાંઈ જરૂરત નથી. માત્ર ખેરીયત ખેરસંદલા લખાને વગર ઠેકાણુનો કાગળ પોસ્ટ કરી દો. ”

“ તમે સમજતા નથી કાગળ ઉપર છાપ પડશે તેને જોઈને મારી પાછળ માણસો લાગશે, માટે હું લખવાનો નથી ”

“અગર તમને એમ લાગતું હોય તો જ્યારે કંપની બહારગામ જાય ત્યારે કાગળ લખી દેજો, પણ કાગળ તો જરૂર લખજો. ”

“ હા, જરૂર લખીશ. ”

આટલું બોલી એહમદે હોટેલવાળાને બોલાવ્યો અને આજનું ખીલ ચુકવી આપી નાટકશાળામાં રવાના થયો. મીરઝા મકસુદે દસ

રૂપીઆની નાટમાંથી વધેલા રૂપીઆ જોએલા હોવાથી તેની સાથે સાથે ગયો અને ઉંધુંચતું સમજાવીને નાટકશાળા આવતાં આવતાં એ રૂપીઆ લઈ લીધા અને પછી તેનાથી છુટો પડ્યો.

આખ. ૮

“ બલકે હમણાં લખો. ”

મર ગયે હમ તો વઝ એ દારી મંચ.

દોસ્તી કે નિયાહને મારા,

લખોપતી શેડીઆનો એકનો એક પુત્ર એહમદ ખરાબ સંગતની પ્રતાપે આજે નાટકમાં નોટર રહ્યો છે, પેહલ વેહલાં તો તેને ગાવું અને નાચવું ઘણુંજ કહણ લાગ્યું પણ માત્ર મુન્નીના પ્રેમની ખાતર આ બધું સહન કરી લીધું. એક મહીનાની મુદતમાં તે એટલો હુશીયાર થઈ ગયો કે પાર્ટ કરવા લાગ્યો. મેનેજર તેની હુશીયારી અને હાંસ જોઈને ઘણો આદરો હતો, એહમદને નાટકમાં નોટર રહે પંદરેક દીવસ વીત્યા હશે કે તેના પેત્રા એ બદમાશ મિત્રા એક દીવસે આવી ચઢ્યા, અને એહમદને અલગ બોલાવી ઉસમાન દાદાએ પોતાના ઈનામની માંગણી કરી, એહમદે પોતાની પાસે એક પાઈ પણ ન હોવાનું જણાવ્યાથી તેણે મુન્ની પાસે માંગવાનું કહ્યું. એહમદે એમ કરવાનો ઈનકાર કર્યો, જેથી ઉસમાને ધમકી આપતા

કહ્યું કે “તું મુન્નીને ચાહે છે અને તેને નાટકમાંથી નહસાડી જવા માટે નોકર રહ્યો છે, એમ હું તારા મેનેજરને કહી તને કદાવી મુકીશ” એહમદ આ બધમકીથી બીહમો અને બીજી મુલાકાતમાં કાંઈને કાંઈ આપવાની લાલચ બતાવી તે બદમાશોથી બુદ્ધો પડ્યો. એહમદ ગમગીન ચેહરે નાટકશાળામાં પાછો ફર્યો એ જોઈ મુન્ની ચેતી ગઈ અને તેણીએ લાગ જોઈને એહમદથી પુછી લીધું. મુન્ની બદમાશોની આ ચાલ સમજી ગઈ, તરતજ તેણીએ એહમદને હીમ્મત બંધાવી અને કહ્યું,

“તમે કાંઈ ચિંતા કરો નહીં એ બદમાશો એમ કરીને લુટવા ચાહે છે.”

“હું પણ સમજું છું. પરંતુ જો તેઓ મેનેજરને આપણુ પ્રેમની બબર આપી દેશે તો મેનેજર મને કાઢી મુકવા વિના નહીં રહે,”

“નહીં નહીં, મેં મારી દુશ્મિયારી અને બાહોશીથી મેનેજર કપર પુરેપુરો દાબ એસાડી દીધો છે. તેથી તે કદાચ તમને કાઢી મુકશે અને હું સીક્કારશ કરીશ તો પાછો રાખી લેશે.”

એહમદને મુન્નીના કહેવાથી લગાર નિરાંત વળી. પેલા મદમાશોએ એયાર વખત બહાર બોલાવ્યો છતાં તેણે જવાના અખાડાજ કર્યા. રાત દીવસ નાચવા ગાવાની તાલીમ લેવામાંજ મગ્યો રહેતો હતો. તેથી તે એકજ મહીનામાં પુરેપુરો પ્રવિણ થઈ ગયો. અને કાંઈપણ શરમ કે મલાહજા વિના સ્ત્રીનાં તેમજ પુરુષનાં પાર્ટ કરવા લાગ્યો. જ્યારે એહમદે પોતાને એક સરસ એક્ટર તરીકે સાબેતી આપી દીધી

ત્યારે મેનેજર તેને ચાહવા લાગ્યો. થોડા દીવસમાં મેનેજરને મુન્ની તથા એલમદના ખ્યારની ખબર પડી. પરંતુ બંને આગેવાન એકટરે હોવાથી કાઈ બેઠ્યો નહીં. આવી રીતે આ બંને છુટથી મળવા લાગ્યા અને માત્ર બે મહીનામાં તે એકજ ઘરમાં રહવા સહેવા લાગ્યા. આ વખતે એલમદ પોતાને મહા બાગ્યશાળી સમજતો હતો. રાત દીવસ પોતાની માઅશુકાની સાથે રહેવા મળતું હોવાથી હવે તેને ખીજ કોઈ આશા રહી નહીં. મંચમાં જે થીએટરમાં આ કંપની હતી તેની મુદત પુરી થએલી હોવાથી મેનેજરે પુને જવાનો દરદો કર્યો. મુન્ની અને એલમદને પણ પુને જવાની ખબર મળી. જે દીવસ તેઓ પુને જનારા હતા તેના આગલા દીવસ એલમદને વિચારોમાં લીન થએલો જોઈ મુન્નીએ પુછ્યું.

“ વહાલા ! આજે વળી શા વિચારોમાં પડ્યા છો. ? ”

“ કાંઈ નહીં અમરથો માળાપની મુગીબતનો વિચાર કરતો હતો. ”

“ એટલે ? ”

“ એ બિચારાઓને લગાર નિરાત વળે તેટલા માટે એક કાગળ લખવા ચાહું છું. ”

“ બેશક ! લખો અને જરૂર લખો ગલકે લખાણ લખો. ”

એલમદ ઉઠ્યો અને જટ એક કાગળ લખી કાઢીને પેન્ટ કરી દીધો ખીજે દીવસ તેમની કંપની પુને વિદાય થઈ ગઈ.

બાબ ૯.

-- જોઈ ક્યાં છે મારા લાડકવાયાનો કામળ ? --

નાલઓ ફરિયાદો કુગાં ઈસકદર

આહ યે લશકરન અસર પરગિરા.

એહમદના માતપિતા હવે એહમદના નહિ મળવાથી નિરાશ થઇ ગયા. તેઓએ એહમદની તપાસમાં હજારો રૂપિયા ખર્ચ્યા. પણ તે બધા પાણીમાં ગયા. જોટલા માણસો શોધવા ગયા હતા તે બધા નિરાશ પાછા વળ્યા હતા. આખરે તેઓને એહમદની આશા તુટી ગઈ. એહમદના ગુમ થવાના લગભગ બે મહીના પછી એક દિવસે એહમદના પિતા રહીમ શેઠ પોતાની ઓશીસના ઓરડામાં બેઠા હતા એટલામાં ટપાલવાલાએ એક કાગળ તેમના હાથમાં આપ્યો. તેઓએ તે કાગળ બહુજ બે દીલીથી લઈને મુઝ દીધો. એહમદના જવા પછી વ્યાપાર વણજમાં પણ તેમનું દિલ લાગતું નહોતું રાત દિવસ એહમદનાજ વિચારોમાં રહેતા હતા. અત્યારે પણ તેઓ તેના જ વિચારોમાં હતા. તેથી કાગળ વાંચવાની દૃષ્ટિ ન થઇ પણ ન્યારે દસેક મીનીટ પછી તેઓએ કાગળ ઉપર સરનામાના શબ્દો પોતાના ઘરેજી આવતા વ્યાપાર સંબંધીના કાગળોથી ભુદાજ જેવા ન્યારે કાગળને ફેડ્યો અને વાંચવા લાગ્યા. કાગળ વાંચતાંજ તેઓના

ચહેરા ઉપર ખુશાલીના ચીન્હો પ્રગટી નીકળ્યાં. એટલે તરતજ તે કાગળ લઈને અંદર જનાનખાનામાં એમ કહેતા દોડ્યા.

“ મારા એહમદનો કાગળ આવ્યો. ”

આ સાંભળતાંજ બે મહીના સુધી રહીને સુશ્રુ ગએલી આંખોથી જોતાં એહમદની માએ કહ્યું.

“ જોઉં ક્યાં છે મારા લાડકવાયાનો કાગળ ? ”

“ હ્યો આ રહ્યો. ”

એહમદની માએ કાગળને હાથમાં લઈને સુશ્રુનો ઉપર ચાલેલા ક્યાં અને ફરી ઉત્સાહની સાથે રહીમ શેઠને અપતાં બોલ્યા.

“ વાંચો એમાં શું લખ્યું છે ? ”

રહીમ શેઠે કાગળ નીચે પ્રમાણે વાંચ્યો.

“ જનાનખા અખ્યાનન !

હું અત્યાર સુધી આનંદમાં અને ઊવતે છું. આપ નવા કુટુંબની ખેરીયત ખુદાની દરગાહમાં નેક ચાલું છું, આજે હું મુઝદ્દથી ખીજે ગામ જઈ છું, મોટે મારી શોધમ માણસ મોકલતા નહીં. ઈનશાઅલ્લાહ ત્યાં પહોંચીને કાગળ લખીશ મારી અમ્મની સેવામાં આદાબ ખંદગી કહેશે.

લી૦ આપનો મુનેહગાર દરેક

એહમદ”

“ લો સાંભળ્યું તમે, ” રહીમ શેઠે કાગળ અપતાં કહ્યું. “ કાગળ નમારી પાસેજ રાખો. ”

“કાગળ તો રાખું છું પણ શું હવે મારો લાડકવાળો ફેર નહીં આવે ?”

“આવે ન આવે તે તો કેને બબર પણ કાગળ તમે સાંભળી લીધો, હવે જેમ કહેો તેમ કરવામા આવે.”

“એની ફરી તપાસ કરાવો.”

“કયા કરાવું ? એ લખે છે કે મુંબઈથી ખીજો ગામ જાઉં છું”

“પણ તમે એક માણસ મુંબઈ મોકલો.”

“તેથી કાગળો ?”

“તમે તમરે મોકલોને.”

“હીક છો તોલખત કરું છું.”

એટલું કહી રહીમ શેઠ બહાર આવ્યા તો ત્યાં પોતાના પુરાણા મીત્ર શેખરજીને એકલા જોયા. બંને મીત્રો એકબીજાને બેઠવા અને તે બાદ કાગળોએ બેસલલા પુછી એટલે રહીમ શેઠ બોલ્યા.

“અલ્લાહના ફરજો કરમથી બધી રીતે ખેરીયત બેરસક્ત છે. પણ લગભગ બે મહીના થયાં એકમદ ગુમ થઈ ગયો છે.”

“અરે આ શું કહ્યો છો ?” અજબ થઈને શેખરજીએ પુછ્યું.

“હા બરેખા કરું છું. જ્યારથી એ ગયો છે ત્યારથી બધા ઘરમાં કોલાહોલ મચી રહ્યો છે.”

“બે મહીનાથી કાંઈ બબરજી મળી નથી ?”

“હા ના. માત્ર આજે મુંબઈથી કાગળ આવ્યા છે”

“ એહ હીક, ” કાંઈ યાદ આવ્યું હોય તેમ મોહનું બનાવીને શેખજીએ કહ્યું “ મુંબઈનું નામ લેવાથી મને યાદ આવી ગયું. એહમદ મારા ડબ્બામાં બેઠો હતો અને સુરત સુધી મારી સાથે હતો. મેં તેને સુરતમાં ઉતરવાને બહુએ સમજાવ્યો પણ મારી વાત ન માનતાં જરૂરી કામનું બહાનું કરી મુંબઈ ચાલ્યો ગયો. મને શી ખબર નહીં તો હું તેને સુરતમાં ઉતારી લઈ તમને તારથી ખબર આપત. ”

“ અફસોસ. આ ઘરડી અવસ્થામાં પુત્રનું ગુમ થવું બહુજ સાલે છે. ”

“ બેશક કેમ ન સાલે ? આખર તોએ પુત્ર છે ને ” શેખજી બોલ્યા:—“ વાર શોધવાને માટે માણસો મોકલ્યા હતા. ”

“ અરે સાહેબ એની શોધ પાછળનો હજાર રૂપિયા ખર્ચ કરી નાખ્યા. બે ત્રણ માણસો મુંબઈ પણ જઈ આવ્યા પણ ક્યાંએ પતો લાગ્યો નહિ, અને આજે મુંબઈથી કાગળ આવ્યો છે. ”

“ આપે શોધ કરવામાં કાંઈ બાકી રાખી નથી ? ”

“ જી ના ” રહીમ શેઠે નિશ્વાસ નાખતા કહ્યું “ હવેતો સખર કરાંત બેઠો છું. ”

“ હીક છે ઇનશા અલ્લાહ હવે હું મારી કોશીશ કરું છું ”

“ આપની કેવી કોશીશ ? ”

“ આપ જુઓતો ખરા આઠ દિવસમાં એહમદ પોતે ન આવે અથવા પોતાને આવીને લઈ જવાંના કાગળ ન લખે તો કહેજો. ”

“ પણ કહો તો ખરા કે આપ શું કરશો. ”

“ સાહેબ ! સરખેજમાં એક વલીઅલલાહ બુઝુર્ગ આવીને કિતયો છે. કાલે હું તેમના નીદર માટે ગયો હતો. સુખદાનદલાહ શું ચહેરા ઉપર તુર ! નમાઝ રે. જાના પાળદ છે. કોઈથી મળતા નથી, રાત દિવસ ખુદા તઆલાની યાદમ રહે છે. સરખેજના રાજમાં જે ચાર દીવસ માટે રહ્યા છે કહે છે કે તેઓએ આખી જીંદગી સેરાસયાહતમાં ગુન્નરી છે. ઘણી હતને પલુ કરી છે. હમણાં બગદાદ શરીફ જઈ આવેલા છે. ચીશતી ખાનદાનના મુરીદ છે અને મુરાદવંદ લોકોને તાવીજ પક્ષીતા પળુ આપે છે. હું અત્યારેજ તેમનો સેવામાં જઈ છું. અગર ખુદ. સાહશે તો એમની દોઆથી એહમદ આવી જશે. ”

“ બાઈ ત્યાં મને સાથે લઈ જાઓ. ”

“ ના, જે બુઝુર્ગે એકાંત પસંદ કરે છે તેમની પાસે વધારે માણસોની જરૂર નથી. હું એકસોજ જઘશ અને ઈનશાઅલાહ સાંજ સુધીમા કામ ફતેહ કરીને પાછો આવીશ ”

“ ફીક ત્યાં મને એકલાજ જાઓ. ”

“ હા, આ સહ્યો. ”

આટલું કહી શેખજી સરખેજ સીધાવ્યા અને રહીમ શેઠ ઘરમાં આવી એકમહની માને વધામણી આપી. એહમદની માને ફકીરો અને આવા બુઝુર્ગો ઉપર ઘણી આસ્થા હોવાથી તેણીને એહમદના આવવાની આશા બંધાઈ. રહીમ શેઠ શેખજીની વાટ જોતા બેઠો.

શેખજી રહીમ શેઠને ત્યાંથી સીધાં સરખેજ ગયા. અને પેલા યુઝુર્ગની સેવામાં હાજર થઈ બહુજ કરીગરીને એકમદના નહાસી જવાની હકીકત કહી અને તે હવે પાછો આવી જાય તે માટે દોઆ કરવાને કહ્યું. પેલા યુઝુર્ગે શેખજીની હકીકત સાંભળીને કહ્યું

“ભાઈ મને શું આવડે છે? હું તો અસ્લાહના એક ગુનેહગાર બદો છું. જેવા તમે છો તેવોજ બન્નકે તેથી પણ ખરાબ છું.”

“આપની એ વાત ખરી પણ આપની દોઆમાં અસર છે, આપ અસ્લાહના વલી છો.”

“વલી મલી તો કાંઈ નથી પણ તમો કહો છો તો હું દોઆ કરીશ અને એક તાવીજ આપું છું તે લઈ જાઓ. જે પલંગ ઉપર તે છોકરો પહેલાં સુઈ રહેતો હોય તેના તકીયાની નીચે આ તાવીજ રાખી મુકજો. અસ્લાહ ચાહશે તો છોકરાનું દિલ ઘેર આવવાને થશે.”

આટલું બોલી તે યુઝુર્ગે એક કાગળના કટકા ઉપર કાંઈકે નકશ જેવું લખી આપ્યું. શેખજીએ બહુજ ચકીનની સાથે તે તાવીજને પોતાના ગળવામાં મુક્યો અને પાંચ રૂપીઆ તે યુઝુર્ગની આગળ મુકયા, જે જોઈને તે યુઝુર્ગ ચીરઝાઈને પોકાર્યા.

“આ શું તાવીજનો બદલો આપેો છો.”

“જી નહીં આપનું નજરાનું.”

“હું કાંઈ નવ્વાબ કે રાજા નથી કે તમે નજરાનું કરો છો.”

“તો પણ શું થયું, આપ તો રાજાના રાજા અને નવ્વાબના પણ નવ્વાબ છો.”

“ નહીં ખોટું બોલો છો, હું તો તેનો ગુનેહગાર બદો છું. ”

“ પણ આપને મારી ભેટ કબુલવી પડશે, ”

“ જો એમજ હોય તો મારે તાવીજ પાછો આપો. ”

“ એ તો નહીં આપું. ”

“ ત્યારે રૂપીઆ લઈ લો. ”

ટુંકમાં એટલું કે શેખજીએ રૂપીઆ લેવા માટે તે ખુઝુર્ગને બહુએ સમજાવ્યા, પણ તેઓ એકના બે થયા નહાં. જ્યારે શેખજીએ જોયું કે જો હું રૂપીઆ લેવા માટે વધારે આગ્રહ કરીશ તો ચીરડાઈ જશે ત્યારે તેઓએ રૂપીઆ પાછા લઈ લીધા અને તરતજ ચેરનો રસ્તો લીધો.

રહીમ શેઠ શેખજીની પાણી મીસાલે વાટ જોઈ રહ્યા હતા એટલામાં શેખજી ખુશી થતા થતા આવી પહોંચ્યા, અને પેલા ખુઝુર્ગે આપેલો તાવીજ તેમની આજા પ્રમાણે એહમદના પલંગના નદીયા નીચે રાખવાનું કહી આપ્યો. શેઠે તાવીજ લઈને શેખજીનો બહુજ ઉપકાર માન્યો અને તેમની આજા પ્રમાણે એહમદના પલંગ નીચે મુક્યો.

બાબ ૧૦.

“ બહાલા ? શા વીચારમાં પડી ગયા ? ”

નાસંહ ને મેરા હાલ જો મુઝસે જ્યાં કીયા
આંસુ નીકલ પડે મેરે બેઘખતિયાર આજ

એકમદ નાટકમાં રહ્યો તે વખતે તેને જે ઉત્સાહ હતો તે હવે રહ્યો નહોતો. રાત દીવસ નાચવા અને ગાવાની મહેનત કરવી પડતી હતી, તે સીવાય બહાર આવવા જવાની છુટ ન હોવાથી ઘણોજ અકળાઈ ગયો હતો. જો મુન્નીને તે ચાહતો ન હોત તો ક્યારનોયે નાસી ગયો હોત, પણ માત્ર મુન્નીની ખાતર અનેક જાતના સંકટો સહી લેતો હતો. હવે એકમદ અને મુન્નીનો સંબંધ જાહેર થઈ ગયેલો હોવાથી તેઓ એકજ સ્થળે રહેતા હતા. કંપનીને પુને આવે પંદરેક દીવસ વીત્યા હશે કે એક રાતે એકમદે સ્વપ્નામાં પોતાના માત પીતાને જોયા. જેમની એકમદના વીયોગથી ઘણીજ ખરાબ હાલત થઇ ગઇ હતી. તેનો બાપ ચીથડે હાલ અને મા આંધળી થએલી જોઇ એકમદની આંખ કિધડી ગઇ. અને આંખ કિધડતાંજ તેને પોતાના મા બાપનો ખ્યાલ આવ્યો અને તેની સાથેજ તેણે રડવું શરૂ કર્યું. મુન્ની પણ એકમદની પાસેજ સુતેલી હોવાથી એકમદના રડવાનો સાદ સાંભળી જાગી ઉઠી. અને એકમદને રડતો જોઇ રડવાનું કારણ પૂછવા લાગી. મુન્નીના પુછવાથી જાના રહેવાના બદલામાં એકમદ

વધુને વધુ રડવા લાગ્યો. આખરે એક કલાક સુધી સારી પેઠે રડી રહ્યા બાદ મુન્નીના પુછવા ઉપરથી પોતે જોએલા સ્વપનાની હકીકત કહી જે સાંભળીને મુન્નીએ કહ્યું.

“ વહાલા ! સ્વપનાં સાચા હોતાં નથી, માટે સ્વપના ઉપરથી રડવું નકામું છે. ”

“ વહાલી ! તારું કહેવું ખરાબ છે. પણ આ વખતે મેં મારા માત પિતાને ધણીજ ખરાબ સ્થિતિમાં જોયા છે. મારી ગરીબ માને મારા વિયોગમાં આંધળી થએલી જોઈ છે, હાય ! શું ખરેખર તે બિચારાઓની એવીજ સ્થિતિ થઈ હશે. ”

“ નહાં વહાલા તેઓની સ્થિતિ એવી નહીં હોય, એતો માત્ર ભ્રમણાં હતી. ”

“ ભ્રમણાં નહીં પણ ખરેખર તેઓ મારા વિયોગથી દુઃખી હશે. ”

“ એશક દુઃખી તો હશે, પણ તમોએ સ્વપનામાં જોયા તેવા નહીં હોય, ”

એહમદ આ સાંભળીને દસ મીનીટ માટે ચુપ થઈ ગયો અને બ્યારે મુન્નીએ પોતાની બાંહયો તેના ગળાની આસપાસ વિંટાળીને પ્યારથી પુછ્યું “ વહાલા ! શા વિચારમાં પડી ગયા ? ” ત્યારે તેણે નિશ્વાસ નાંખતાં કહ્યું

“ અત્યારે મને મારી સ્થિતિનું બાન થયું છે. હાય હું કોણ, અને હાલમાં કેવો છું. મારા બાપની કેટલી બધી નામદારી, અને

મારી કેટલી બધી બદનમી, ખરેખર મેં મારા ખાનદાનનું નામ બોળ્યું છે, એ ખુદા હવે હું શું કરું ? ”

આટલું બોલી તેણે ફરી રડવું શરૂ કર્યું. અને જ્યારે મુન્નીએ બહુજ સમજાવ્યો ત્યારે રડવું બંધ કરતાં બોલ્યો.

“ બહાલી, તું મને થોડા દીવસની રજા આપે તો હું મારા મા બાપને મેઘ આવું ”

“ બહાલા મારી રજા શા કામની, મેનેજરની રજા સિવાય તમે કેવી રીતે જઈ શકો છો ? ”

“ હા, ખરાબર છે. એ વરસનું એગ્રીમેન્ટ લખી આપી મેં મારા હાથ કાપી નાંખ્યા છે. પણ કાર્ડ હરકત નહીં, આઠેક દીવસની રજા લેવામાં શું હરકત છે ? ”

“ હરકત તો બહુ મોહરી છે, આઠ દીવસનો શું પણ એક દીવસનીએ રજા નહીં આપે. ”

“ કેમ બહા ? ”

“ જોટલા એક્ટરો એગ્રીમેન્ટની સુદત અંદર રજા લાધને ગયા છે તે બધા પાછા આવ્યા નથી, તેથી મેનેજરે એગ્રીમેન્ટની સુદત અંદર રજા આપવાનો રીવાજ બંદ કરી દીધો છે. ”

“ ત્યારે શું કરું ? ગયા વગર તો નહીં રહું ? ”

“ બહે જાવ, પણ મારો વિચાર છે ? હું તમારા વિયોગમાં કેવી રીતે જીવતી રહીશ ? ”

“ તું તો મારા જીવ સાથે છે. હું તને કદીએ નહીં ભુલું”

“ ત્યારે તમે જશો તો હું શું કરીશ ?”

“ પણ હું ક્યાં સદાને માટે જાઉં છું. માત્ર મા આપથી મળીને ચાલ્યો આવીશ.”

“ મને ખાતરી થતી નથી.”

“ તું ખાતરી રાખ કે હું તને કદીએ નહીં ભુલું, પણ મને અહીંથી જવાનો રસ્તો ખતાવ.”

“ હા, વચન આપો તો ખતાવું ”

“ કેવું વચન.”

“ હું જે કાંઈ કહું તે કરવાનું વચન આપો.”

“ હું તારા કહ્યા પ્રમાણેજ કરીશ ”

“ તમે તમારું લગ્ન કરો તે વખતે મને યાદ રાખજો.”

“ ગાંડી રે ગાંડી” એ હમદે કહ્યું:—“આ જીવનમાં હું તારા વીના બીજી સ્ત્રી સાથે લગ્ન કરનારાજ નથી. ફરી યાદ રાખવાનું તે કેવું?”

“ એમકે ? ”

“ હા હું ખરું કહું છું. પણ મારા અહીંથી નીકળવાનો રસ્તો ખતાવ.”

“ પણ જો જો યાદ રાખજો ?”

“ અરે મને યાદ છે અને ઈનશાઅલ્લાહ થોડાં દીવસમાં તું મારી ધર્મપત્ની બનીશ.”

“ હીક ત્યારે સાંભળો કાલે અહીં બે વાગે બજારમાં જવાનું બહાનું કરી સ્ટેશન ઉપર જબ્બે, ત્યાં તમને ત્રણ વાગ્યાની ગાડી મળશે. જે લગભગ સાત વાગે દાદરના ‘સ્ટેશને પોંહ્યાડશે, ત્યાંથી રાતના નવ વાગ્યાની ફ્રેશ્ટ ટ્રેનમાં સવાર થશો તો સવારના છ વાગે અમદાવાદ પોંહ્યા જશો, ”

“ વાહ, આ ટાઇમ બહુ સારો છે.

“ પણ બે નેત્ર મને ન ભુલતા. ”

“ અરે તને તે ભુલું કે ? પણ રખે તું મને ભુલી જતી ? ”

“ એમ તો કોઈ કાળે બનેજ નહીં ”

“ ત્યારે હું પણ નહીં ભુલું. અને મનશાઅલ્લાહ પંદરેક દીવસમા તો હું પાછો આવીશ. ”

“ ના હવે અહીં આવવાનું નામ લેતા નહાં. ”

“ કેમ ? ”

“ તમારા જેવા ખાનદાની માણસનું નાટકમાં કામ નથી. ”

“ અરે હવે ખાનદાની શાના ? નાટકમાં નાચ્યા ગાયા અને હવે ખાનદાની ! ”

“ ખેર જે કાંઈ થયું તે થયું પણ હવે ન થવું જોઈએ ” મુન્ની બોલી. “ શું કહું. તમેને નાટકમાં રહેવાની મેં સલાહ તો આપી, પણ તેનો હજી સુધી પસ્તાવો થાય છે. ”

“ હશે જે કાંઈ થયું તે થયું, પણ તું ગારી પાસે કેવી રીતે આવીશ ? ”

“ તમે ત્યાં પહોંચીને લખજો. એટલે હું તક શોધીને આવીશ. ”

“ કાગળ પકડાઇ જશે, માટે આપણે અત્યારેજ પ્રેગામ બનાવી ત્રણએ તો કેમ ? ”

“ વાત તો ઠીક છે, પણ શું તમે મને જાહેરી સુધી નબાવશો ? ” મુન્નીએ સવાલ કર્યો.

“ હા, મારી જાહેરી સુધી, ગમે તે થાય પણ હું તને નબાવીશ. ”

“ એહમદ બચપણની વાતો ન કરો, પહેલાં ખુબ વિચાર કરી લો અને તે બાદ જીવથી કહો, હું સમજું છું અને મારી ખાત્રી છે કે તમે મને પોતાના જીવથી અધીક ચાહો છો. પણ એ ચાહકું જીવાનીના સજાએ છે. મારા નાટકી હાવ ભાવ ને એન ચાહાના લીધે છે. જ્યારે હું તમારા ઘરમાં બેસીશ ને વહુ દીકરીઓની પેઠે રહીશ ત્યારે તમારા આ જીવાનીની દીવાનગી કાયમ રહેશે કે કેમ તેની મને સમજ પડતી નથી. માટે વહાલા જે કાંઈ બોલો તે વિચાર કરીને કહો. તમારા મા બાપ જીવતા છે, ખુદા તેમને તમારા માથા ઉપર સલામત રાખે, સગા સજાંધીઓ પણ હશે, બધા ખાનદાની ને આબરુવાળા છે, જીવાનીની દીવાનીમાં તમે જે કામ કર્યું છે તે આજ સુધી કોઈએ નહીં કર્યું હોય, હું પણ એક ખાનદાની બાળા છું, અનાથ હોવાના લીધે પાપીના પાસે પડી આ દોજખમાં આવી છું પરંતુ મેં મારી આબરુ નાટકી શેતાનોથી બચાવી છે, માત્ર જીવાનીની દીવાનગીમાં મેં મારી આબરુ તમને સોંપી દીધી. આ એન ચાહા હાવભાવ નાટકના રંગે સુધી છે, છતાં તમારા મા બાપ

મને પસંદ કરશે કે કેમ તે એક સવાલ છે. માઈ કુટુંબ તો હવે નાટકવાળા છે પણ તમારું કુટુંબ ખાનદાની છે. માટે મારી ખરા દિલની સલાહ છે કે તમે સુખેથી ઘેર જાવ અને કુટુંબ કપીલામાં રહો. મા આપની હોંશ પુરી પાડવા માટે લગ્ન કરી લઈ માઈ નામ સદાને માટે મુકી દો. માઈ જે થશે તે નભાવી લઈશિ, “આટલું બોલતાં બોલતાં મુન્નીની આંખમાંથી આંસુધારા વહેવા માંડી, વધુ બોલી શકી નહીં. આ જોઈ એહમદનું દિલ ભરેલું હતું તે પણ ખાલી થયું. મુન્નીને પોતાની બાથમાં લઈ મોટેથી રડી પડ્યો. દસ મીનીટ સુધી એભાન સ્થિતિમાં બંને રડતાં રહ્યાં અને જ્યારે આંસુ એની પુછ ખતમ થવા આવી ત્યારે એહમદે કહ્યું.

“ મુન્ની ખરેખર તું ખાનદાની છે. મને મારી સ્થિતિનું જ્ઞાન થતાં બધા પરદા કિચડી ગયા છે. હું ઘેર જાઉં છું અને મારા માત પિતાને ખરી સ્થિતિનું જ્ઞાન કરાવી તને બોલાવી લઈશિ. મારી જીંદગી તારા વિના અકારી છે. મારી જીવનદોરી તારા હાથમાં છે. હું તારા વિના નહીં રહી શકું. મને ખાત્રી છે કે મારા માત પિતા મારી મરજીને આધીન થઈ તને રાખવા પર રાજી થઈ જશે.”

“ એ બધું ખરું, પણ તમારો વીવાહ થયો છે તેનું શું? તે બીચારીએ શું ગુનાહ કર્યો?” મુન્નીએ સ્થિતિ સાફ કરતાં પુછ્યું એટલે એહમદે વીચાર કરી જવાબ આપ્યો.

“ હા એ ખરી વાત છે પણ હજી નિકાહ થયો નથી, હું છત કાર કરી દઈશ. વીવાહ તુડી જવામાં હરકત નથી. નિકાહ થયા હોત તો મુશકેલ હતું.” આ સાંભળી મુન્નીએ કહ્યું:—

“એહમદ ! ખાનદાની કુટુંબોમાં વીવાહ નીકાહ જેવીજ મહત્તા ધરાવે છે. માટે હું એ પસંદ કરતી નથી તેમ તમારા કુટુંબીઓ પણ પસંદ કરશે નહીં, માટે સાંભળો હું જે કહું છું તે કિપર અમલ કરો. તમે સીધા ઘેર જાવ. માબાપની મારી માંગી ખરેખરી વાત જણાવી દો અને જ્યારે તેઓ લગન માટે ભાર મુકે તો લગન કરી લો. લગન પછી તમારું દીલ મારા તરફ ખેંચાય તો તમારી પરજી તરફ અને માબાપની આજ્ઞા લઈને મને બોલાવી લેજો. હું નાટકને ત્યજીને આવીશ અને મારી આખી જીંદગી તમારા માબાપ, સ્ત્રી ને તમારી સેવાનાં ગુજારી દષ્ટિ પણ જો તેઓ મારી હાજરીને ન પસંદ કરતા હો તો મારું નામ મુકી દેજો.” મુન્ની અહીં મુઠ્ઠી પહોંચી ને થોભી ગઈ. એહમદે તેને દીલાસા આપ્યો. વાતોમાં સવાર થઈ ગઈ હતી. આજની સવારમાં આ બંને જાણુ શુદ્ધ અને પવિત્ર વીચારો, લઈને પથારીમાંથી ઉઠ્યાં. મુન્ની અને એહમદે વજુ કરી અને ખરાં દીલથી નમાઝ પઢી કરેલા પાપોની માંગી માંગી જુદા છતું જામ્મ કરીય હોવાથી બંને એવેન હતા પણ નમાઝની અરકતથી બંનેના દિલોમાં એક અલોકીક તાકાત જણાતી હતી. બનીબની આનંદી અને પવિત્ર જીંદગીની આગાહી થઈ રહી હતી.

આખ ૧૧

સહ સાડું જેનું છેવટ સાડું.

મુદ્દઈ લાખ ખુરા ચાહે તો કયા હોતા હે.
વોહી હોના હે જે મનઝુરે ખુદા હોના હે.

પ્રોગ્રામ ગોઠવ્યા મુજબ એકમદ થીએટરમાંથી નિકલી રેલમાં સવાર થયો અને બીજો દીવસે સવારના છ વાગે અમદાવાદ પહોંચી ગયો. ઘેરમા પગ મુકતા તેના દિલ અને જીગર બંને ધ્રુજી રહ્યા હતા પરંતુ સખત જીવ કરીને દાખલ થયો. એકમદના માઆપ સવારની નમાઝ અદા કરીને ખરા દિલથી ખુદાની જનાબમાં દોઆ ગુઝારી રહ્યા હતા કે બહારથી નોકરે એકમદને જોતાજ ખુમ પાડી કે:-
“ એકમદ મીયાં આવ્યા ” આ સાદ બંને દુઃખીઓના કાને પડ્યાંજ દરવાજા બંધી દોડ્યા. થોડીવાર પછી જોયું તો એકમદ રડતી આંખે માઆપના પગો ઉપર પડેલો હતો અને દુઃખી જોડું આંસુઓની ધારા વડે પોતાના એકના એક બાળકને વધાવી રહ્યા હતા.

રહીમ શેડે અથવા બીજા કોઈએ એકમદને એક શબ્દ પણ ન કહ્યો બેચાર દીવસ જોતજોતામાં પસાર થઈ ગયા, રહીમ શેડના દોસ્ત શેખજી પણ આવી પહોંચ્યા હતા તેઓએ સરખેઝવાળા ખુઝુર્ગની

કરામત ઉપર બધાનું ધ્યાન ખેંચ્યું. એહમદને ધરમાં ગોઠાવું ન હતું. દરેક પળે મુન્નીનો મનહર ચહેરો તેની નજરો આગળ રહેતો હતો. મુન્નીથી કરેલા કોલકરાર બેચેન બનાવી રહ્યા હતા, તે પોતાના મનની વાત પોતાના પીતાને કહેવા ચાહતો હતો પણ જીભ ઉપડતી ન હોતી. શેખજીનાં આવવાથી એહમદ ને ધીરજ મળી. એક દીવસ લાગ બેઠને એહમદે શેખજીની સામે શરમ બાજુએ મુકી ને પોતાની સર ગુઝરત કહી સંભળાવી અને મુન્નીથી થએલા કોલકરાર જણાવી સલાહ માંગી. શેખજીએ એહમદને ધીરજ આપી થોડા દીવસ સખર કરવા જણાવ્યું અને તે બાદ રહીમ શેઠથી ખાનગીમાં મળી બધી વાત જણાવી. પહેલાં તો તેઓ બારે ગુરસે થયા પણ શેખજીનાં સમન્વવાથી ધીમા પડ્યા અને ગું કરવું તેના વિચાર કરવા લાગ્યા. રહીમ શેઠે પોતાના દીકરાના બધા કરતુતો એહમદની માને જણાવ્યા. બંને ધણી ધણીયાણી નકામા લાડ અને ખ્યારથી વઠેલા દીકરાની હકીકતથી એધાર આંસુએ રડી પડ્યા, એહમદની માંગણી ખાનદાની રીતરીવાજ અને આબરૂને જોતાં બારે લાંઝન લગાડનારી હતી. પાચુ છેવટે દીકરાની મોહબ્બત ફાવી મળી અને બંને જણુ રાજ થયા, પણ એહમદને સંકેતી પહેલાં જે જગ્યાએ વીવાહ થયો છે ત્યાં લગન કરી લેવા જણાવ્યું અને એહમદ લગન કરવાં કમુલ થયો.

નાટકમાંથી નહાસી જવા માટે એહમદની તલાશ થયા માંડી. અને મુન્ની નહાસી ન જાય તે માટે ખાસ જાળવતો રાખવામાં આવ્યો. નાટકના માલીકે મુન્નીને પજવવામાં કસર રાખી નહીં પણ તે બીલ કુલ ચુપ રહી. એહમદના નહાસી જવાના ખબર મુખ્યમાં તેના

દોરત મીરઝા મકસુદ અને ઉસમાન દાદાને મળ્યા. તેઓ તરતજ પુને
 ગયા અને નાટકના માલીકથી મળી પકડી લાવવાની હામી ભરી અને
 ઈનામની લાલચે અમદાવાદ વીઢાય ગયા. એહમદે ઘર પહોંચીને
 બહાર જવાનું માંડી વાળ્યું હતું આખો દીવસ ઘરમાંજ રહેતો હતો.
 રહીમ શેઠ અને એહમદના મીત્રમંડળમાં એહમદ પાછા આવવાની
 ખબર પડી હતી પણ કોઈ મળવા આવતું તો એહમદ મળવાના
 આમંત્ર કરતો હતો. થોડાજ દીવસ વીત્યા હશે કે એહમદના સાલચુ
 લદંગા દોરતો મીરઝા મકસુદ અને ઉસમાન દાદા અમદાવાદ આવી
 પહોંચ્યા. અને એચાર દીવસ આમતેમ રખડી એહમદના ઘર ઉપર
 પહોંચી ગયા. લાચારીએ એહમદે મુલાકાત લીધી. ઢોંગી દોરતોએ
 મુન્નીનો બનાવટી સદેશો પહોંચાડ્યો અને જણાવ્યું કે પોતે એ
 સદેશો પહોંચાડવા માટેજ આવ્યા હતા, બીન અનુમતી એહમદ તેમના
 દાવમાં સપડાયો પણ શેખજીની સલાહથી તેણે મુન્નીની સાથે થએલા
 કોલકરાર છાતા રાખ્યા. તે બંને બદમાશોએ અમદાવાદથી નાટકના
 માલીકને પત્ર લખી બોલાવ્યો તે તરતજ આવ્યો. ત્રણેની મીટીંગ મળી
 અને રહીમશેઠ પૈસાદાર હોવાથી પૈસા લેવાના તાગડા રચ્યો. ચોરટનું
 બહાનું કરી એહમદ અને રહીમ શેઠની નાટકવાળાએ મુલાકાત લીધી.
 રહીમશેઠે આગર જાતી નેહને પૈસાને જતા ક્યો એ હજાર રૂપીઆ
 આપીને એહમદે લખી આપેલો એકામેંટ ફાડી નાંખ્યો. નાટકના શેઠ
 અને પેલા બંને લદંગા વીઢાય થઈ ગયા.

એહમદના પિતાએ હવે લગ્નની તૈયારી કરી અને બારે ધામ
 ધુમથી એહમદના લગ્ન કયો. એહમદની માની વરસોની હોંસ પુરી

થઈ. ચાંદ જેવી વહુને જોઈ તેની ખુશાળીના પાર રહ્યો નહીં બણેલી ગણેલી વહુ મળવાથી એહમદ પણ રાગ થયો. એહમદની પત્ની મરીયમ જો કે પંદર સોળ વરસથી વધુ વયની નહોતી પણ મઝહબ તથા ઉર્દુ મુજરાતી કેળવણી લીધેલી હોવાથી ભારે સમજદાર હતી. એહમદ ખરાબ સંગતમાં પડીને ખરાબ દશા ભોગવી ચુક્યો હતો તેની તેને ખબર હતી. તેણીએ એહમદનું દિલ જીતી લીધું જેથી એક પળ પણ એહમદ મરીયમથી જુદો રહેતો નહોતો.

એહમદ કેળવણી, વફાદાર અને મોહન્યત વાળી મરીયમ મેળવીને ખરે સુખી થયો, પણ મુન્ની સાથે કરેલો કાલકરાર તેને યાદ હતો. દર પળે તેની યાદ પણ રહેતી હતી એક દીવસ તેણે મરીયમને પોતાની પાછલી હકીકત કહી સંભળાવી અને સલાહ લીધી કે:—મારે શું કરવું?” મરીયમે ખુલ્લા દીલે એહમદને જણાવ્યું:—“જે મુન્ની હજી સુધી તમને વફાદાર રહી હોય તો તેને બોલાવો. હું જેવી તમારી સેવા ચાકરી કરું છું તેવીજ તેની પણ કરીશ.” એહમદ બહી મરીયમનું કિદાર દિલજોડને અજળ થઈ ગયો.

મરીયમની સાથે એહમદના લગ્ન થયાને એક વરસ વિતી ગયું. અલ્લાહ તઆલાએ ચાદ જેવા દીકરાનો બાપ બનાવ્યો. એહમદના માતપિતાની ખુશાલીના પાર રહ્યો નહીં. ચાખો દીવસ બંને જણ એહમદના દીકરા મેહમુદને રમાડવામાં પસાર કરતા હતા.

એક દીવસ એહમદને ટપાલમાં નીચલો પત્ર મળ્યો.

જહાલા એહમદ.

સુખી રહો. તમારી યાદમાં એક વરસનો ગાળો મલા

દુઃખી અવસ્થામાં પસાર કર્યો તમને મળવાની આશામાં

જોતજોતામાં વરસ પસાર થઇ ગયું. એક વરસ સુધી જે વિટંબજીઓ મેં વેઠી છે તેનું વર્ણન કરવું મુનાસબ નથી, નાટકવાળા સાથે કરેલા એક્ટ્રીમેન્ટની મુદત પુરી થઇ છે અને આજથી મેં નાટકનો ધંધો મુક્યો છે. માત્ર તમને જોવા અને જો કરેલા કોલકરારની યાદ હોય તો સદાને માટે તમારી બનવા હું આવતી પરમ દહાડે રાતની ફાસ્ટ ટ્રેનમાં અમદાવાદ પહોંચીશ.

તમારી દાસી,
મુન્ની

પત્ર વાંચતાંજ તેણે મરીયમને બોલાવી અને તેને આપ્યો. બહી મરીયમે તે પત્ર વાંચી ભારે ખુશી જાહેર કરી અને માત્ર પિતાને ખબર આપવાની સલાહ આપી. એહમદ તરતજ શેખજીની પાસે ગયો અને તેમને હાથમાં લીધા. તેઓ રહીમ શેઠની પાસે આવ્યા અને મુન્ની રિષેની બધી વાતથી તેમને જાણીતા કર્યા એટલે મુન્ની જો ઇજ્જત આપરની સાથે રહેવા ચાહતી હોય તો રાખવા રાજ થઇ ગયા. મરીયમે ઉપરનો એક ઓરડો મુન્નીના માટે ખાલી કરી આપ્યો અને જરૂર જોગી વસ્તુઓની ગોઠવણ કરી ઓરડો શણગાર્યો, એહમદના આનંદનો પાર નહોતો. ટ્રેનના વખતે સ્ટેશન ઉપર ગયો. સેકન્ડ ક્લાસના ડબ્બામાંથી એક યુરખાવાળી બાનુ ઉતરી. એહમદ મુન્નીને ઓળખી શક્યો નહીં. મુન્ની પરદાપોશ થઈ ને આવશે તેવી એહમદને આશા ન હોતી, મુન્નીએ મળુરને કહી એહમદને બોલાવ્યો. બંને જણુ ઘેર ઉપર આવ્યાં મુન્નીની પાસે માત્ર સામાનમાં એક પેટી સીવાય બીજું કંઈ ન હોતું.

મરીયમ અને એહમદની માએ બારે હેતની સામે મુન્નીને સત્કાર કર્યો અગાઉથી નકી કરેલા ઓરડામાં મુન્નીનો ઉતારો રાખ્યો. ખાણ પછી એકાંતનો સમય મળ્યો એટલે મુન્નીએ એહમદને કહ્યું.

“તમારું સુખી જોડું વેઇ હું બારે ખુશ છું. અલ્લાહ તમને અને તમારા પુત્ર પારવારને સલામત રાખે. મારા જીગરમાં તમારા પવિત્ર પ્રેમે વાસો કરેલો હોવાથી હું અહીં આવી છું. મેં નાટકની જાંદગીને સદાને માટે તજ છે. હું તે વળતેજ તમારી સાથે નીકળી આવત પરંતુ તમારી આગરના સળંગ મેં મારા મન ઉપર એક વરસ સુધી કાબુ રાખી નાટકના એક્ટિંગની મુદત મહાસુસીયને પુરી કરી છે. હવે હું મારો તમામ અસખાલ વેચીને અહીં આવી છું. મારી પાસે લગભગ પંદર હજાર રૂપિયા છે જે આ પેટીમાં મુકેલા છે પણ તે નાટકની કમાઈનાં હોવાથી મારા કે તમારા કામમાં આવી શકે તેવા નથી. જો તમે તમારા કોલની પાળંદી કરવા ચાહતા હો તો હું તદ્દન મુશ્કેલી અવસ્થામાં તમારી સાથે ફરીજતના કરમાન અનુસાર જાંદગી ગાળવા તઈયાર છું. તમે લગ્ન કરી લીધેલું હોવાથી હું તમને કોલકરાર યાદ દેવાડતાં અચકાઉ છું પણ તમારો પ્રેમ મને તેમ કરવા લાચાર કરે છે માટે બોલો તમે શું કહેા છો” આ સાંભળી એહમદ બોલ્યો.

“મુન્ની ! એક પણ માટે પણ હું તને ભુલ્યો નથી. જેવી રીતે તારા જીગરમાં મારો પ્રેમ વસેલો છે તેવીજ રીતે મારા જીગર માં પણ તારા પ્રેમે ધર કરેલું છે. તારા અહીં પહોંચવા પહેલાં મેં મારા માત પીતા અને મરીયમને રાજ કરી લીધાં છે, પૈસાની મને

લગારે પરવા નથી. નાટકની કમાઈના રૂપીઆ તારી મરજીમાં આવે તેને આપી દે મને તો માત્ર તારી જરૂર છે, મરીયમ બહી અને બોળી છે. તેણીએ ઉદાર દિલથી તારી સાથે રહેવા મંજૂર કર્યું છે માટે હવે તું કહે ત્યારે નિકાહ કરવામાં આવે. હું મારા કાલકરાર ઉપર કાયમ છું.” મુન્ની બોલી.

“જ્યારે આપની ઇચ્છા હોય ત્યારે” આટલું બોલતાં મુન્ની શરમથી નીચી નજરો કરી અટકી પડી. એહમદ જોશના આવેશમાં આવી મુન્નીને બાથમાં લેવા આહતોજ હતો કે મુન્ની દૂર ખસતાં બોલી.

“બસ દુરથીજ વાત કરો. તમે પુનેથી વિદાય થયા ત્યારે નમાઝ પઢીને તોળા કરી હતી તે યાદ નથી ? નિકાહ પહેલાં મારી સાથે વાત પણ કરતા નહીં.”

એહમદ મુન્નીની દ્રઢતા જોઈ પાછળ હટ્યો અને મરીયમને મુન્નીના ઓરડામાં મોકલી. પોતે શેખજીની પાસે ગયો અને ખીજે દીવસે નિકાહ કરવાનું એમની મારફતે નક્કી કરી નાંખ્યું.

મુન્ની આવી તેના ખીજે દીવસે મુન્નીના એહમદની સાથે નિકાહ થઈ ગયા. શેખજીને કાંઈ ઓલાદ ન હોવાથી તેઓએ મુન્નીને દીકરી બનાવી લીધી અને મુન્ની નામ ફેરવી મેહમુદ નામ રાખ્યું. મેહમુદ અસલમાં ખાનદાની બાળા હોવાથી ગ્રહસ્થપણાંની જીંદગી તેને કંટાળા સમાન ન લાગી. આખો દીવસ સાસુ સસરાની સેવામાં ગાળતી અને મરીયમને સગી બહેન જેવા હેતથી આહતી હતી.

મેહમુદા પંદર હજારને આશરે જે રૂપીઆ લાવી હતી તે પોતા ના સસરા રહીમ શેઠને આપી અનાથ આશ્રમમાં મોકલી દીધા. એહ મદના પીતા બંને વહુઓ અને દીકરા પૌત્રનું સુખ ગ્રેહ આ નંદમાં સમાતા ન હતા.

એહમદને જે ઠોકર વાગી હતી તે ઠોકરે તેના દીન અને દુનિયાને સુધારી દીધા અને તે આનંદની સાથે જીવન ગાળવા લાગ્યો.

મી. નિઝામુદ્દીન કુરેશીના લખેલા

કેટલાક પુસ્તકો.

દરેક ઇસ્લામી ધરમાં આ પુસ્તક રહેવું જોઈએ.

આગ્રહ લખતાં વાંચતાં શીખે તો પ્રથમ આ પુસ્તકજ

વંચાવવું જોઈએ.

કેમકે

એમાં તેમના આકાએ નામદાર સરદારે દોઝહાં સલોની

મુબારક જીંદગીનો એહવાલ છે.

હઝરત મોહમ્મદ સલોનું કુંક

જીવન વૃતાંત.

મી. નિઝામુદ્દીન કુરેશી અને તેમના રનેહી મુનશી વલીમોહમ્મદ મોમિને આજથી ૨૦ વરસ પહેલાં આ પુસ્તકની પહેલી આવૃત્તી બહાર પાડી હતી પણ તે ઘણીજ નહાની હોવાથી સને ૧૯૧૪ માં ઘણા સુધારા વધારા સાથે બીજી આવૃત્તી બહાર પાડવામાં આવી. પણ હાલ આ પુસ્તકની એકે કોપી ન હોવાથી ઘણાં સુધારા વધારા સાથે ઉંચા કાગળ અને સોનેરી નામ સાચની પાકી બાંધણીની ત્રીજી આવૃત્તી બહાર પાડવામાં આવી છે. જેમાં હઝરત મોહમ્મદ સલો ના મુબારક જન્મ પહેલાંની અરબસ્તાનની સ્થિતિ અને તે હઝરતનો જન્મ, બચપણ, જુવાની, પયગમ્બરી, લોકોને ઇસ્લામની દઅવત આપવી, કુરેશીઓ અને સગાઓની વિરુદ્ધતા તથા દુશ્મની, ઇસ્લામનો ઉપદેશ આપતાં ઉઠાવેલા સંકટો, દુશ્મનોના

દંદામાથી ખચવા સાડ હબસા અને મદીના તરફ હિજરત, હિજરત પછીની હકીકત. કુરેશીઓની મદીના પર ચઢાઇ અને હજરતની કામિલ હતેહ. હજરતના સમયમાં થએલી લડાઇઓ અને ગઝવાઓ તથા સુલેહ મિસર, રૂમ, ઇરાન અને હબશાના આદશાહોને ઇસલામની દબવત. હજરત સલ૦ ના સદ્ગુણો અને તેમના સહાયાએ કિરામ રહીંની જાનિસારી. નુખુવતની સાખીનાની દલીલો અને હજરત સલ૦ના મંબંધમાં વિદ્વાન યુરોપીયનોએ ઉચ્ચારેલા ઉંચા મતોનો સંગ્રહ. ઇસલામ તલવારથી નથી ફેલાયો તેની સજ્જડ દલીલો વિગેરે કિમત માત્ર દોઢ રૂપીઓ,

શરૂઆતની કેળવણી લેતા બાળકો માટે બહુજ
ઉપયોગી પુસ્તક

અમારા નબી

અને

તેમનાં બોધ વચન.

મી. કુરેશીએ તદ્દન સહેલ અને સાધારણ ગુજરાતી બાણનાર બાળક પણ આસાનીથી સમજી શકે તેવી બાષામાં હજરત મોહમ્મદ સલ૦ના મુખ્યારક જન્મથી તે દુનિયાથી પરદા પોશ થયા ત્યાં સુધીનું વૃતાંત લખ્યું છે. બાળકો હોંશથી વાંચે એવી શૈલીથી લખવામાં આવ્યું છે. હજરત સલ૦ના વૃતાંત ઉપરાંત હદીસોની મુસતતનદ કિતાબો માંથી બોધ લેવા લાયક ત્રણસો દુકી હદીસોનો સંગ્રહ આપવામાં આવ્યો છે જે ધણેજ કાંમતી અને મનન કરવા લાયક છે, પરધર્મી

વિદવાનેના વચનો વંચાવ્યા પહેલાં ઇસલામી બાળકોને તેમના આકાએ નામદારના વચનો વંચાવવા જોઈએ જે એકે એક સોનેરી અક્ષરોએ લખી રાખવા સમાન છે કીમત આદ આના.

અમારા નબી—કપરના પુસ્તકમાથી માત્ર આં હઝરત સલ્વનું કૃતાંત જુદું ઇલાવવામા આવ્યું છે કીમત એ આના.

હઝરત પીરાનેપીર કરવું જીવન ચરિત્ર

મી. ફરેશીએ હાલમાંજ આ પુસ્તક બહાર પાડ્યું છે, જેમાં હઝરત પીરાનેપીર કદવો નસબ અને જન્મ અને હઝરતનાં યુગુર્ગોની હકીકત, હઝરતની તાઅલીમ, મુસાફરીમાં સન્ન્યાસનો ચમત્કાર, બગદાદમાં પધરામણી, આપના કિસ્તાદ, હશ્મ હાસલ કરવામાં વેઠેલી તકલીફ, મુસાફરી અને દબાદત, રિયાઝત અને મુન્નાહિદા, અદભુત બતાવો. ચોરોનું ભયભિત બનવું, આપના પીર, ખિરકો પહેરવો, લોકોની શીદાગીરી, આપનો વઅઝ અને નસીહત, આપની બહાદુરી, યહુદીઓ અને ખ્રિસ્તીઓનો ઇસ્લામ સ્વીકારવો, બદમાશોનું સુધારવું આપનો ઉંચો મરતબો, આપના વઅઝની અસર, ફતવા લખવા, શિક્ષણ આપવું, એક વિચિત્ર ફતવો, આપનો સીમાઅ, એક ગવહયાની તવબા આપના સન્નગણો, બચપણની રમતોથી દુર રહેવું, જરૂરતના પ્રસંગે પણ ન માંગવું, નજરાણાનો અસ્તિત્વકાર, આપનો હુલીયો મુઆરક, આપનો પહેરવેશ, આપના અલકાબ, આપના વચન, કસીદાએ બવસીયાનો ખુલાસો, આપની ખીખીઓ અને અવલાહ, આપના સમયના મશાયખીન, આપના વફાત, વિગેરે ખુલાસા વાર વર્ણન લખવામાં આવ્યું છે, ખાસ કરી આપના અમુદ્ય વચનો ખાસ સોનેરી અક્ષરોએ લખી રાખી મનન કરવા જોગ છે, પાકા પુદાના પુસ્તકની કીમત એક રૂપીઓ.

તુર્ક સીરીઝ.

ગાઝી અનવર શહીદ—(ફોટો સાથે) અનવર પાશાના નામથી દુનિયા બાગ્યેજ અંગણુ હશે ? તેમાં દરલામી દુનિયાતો આ બહાદુર તુર્કી યોદ્ધા ઉપર કુરખાન થઈ રહી છે. તેમની ફતેહમંદ જીંદગીના દુકં કારનામાઓ આમાં ભેગા કરવાની કોશીશ કરી છે. જન્મથી લઈને શહાદત સુધીનો એહવાલ આપવામાં આવ્યો છે. વારંવાર શહીદ થતાં અને ફરી જીવતા થઈ દુશમનોના દળ સામે મજબુત છાતીએ ઊભા રહેતા વીરની જીંદગી ચમત્કાર રૂપેજ છે. ત્રીપોલીના મયદાનમાં, બાલકનની જંગમાં, યુરોપની લડાઈમાં, મદીના મુનવ્વરાની હાજરીમાં અને બુખારાના બાદશાહ બનવામાં આ યોદ્ધો કમાલજ કરે છે. કીંમત ચાર આના.

ફવઝી પાશા—(ફોટો સાથે) અંગેરા સલતનતના લડાઈ ખાતમના પ્રધાન ફિદૂ મારશલ ફવઝી પાશાના લડાયક કારનામાઓ. અના તોલીયાની લડાઈનો આબેહુમ નકશો. કમાલી વીરોએ ગ્રીક વર-ઓનો કચ્ચ ઘાણુ કાઢી અનાતોલીયાને તેમના નાપાક પગલાંથી પાક કરવું વિગેરે કીમત યે આના.

જનરલ નુરદદીન પાશા—(ફોટો સાથે) સમિર્નાની ફતેહનો જેના માથા ઉપર તાજ મુકવામાં આવે તે જનરલ નુરદદીન પાશા છે. એમની જીંદગીના કારનામાઓ વાંચતાં તુરકી વીરોની અનુપમ શુરવિરતાનો નકશો આંખોમાં ફરી વળે છે. કીંમત યે આના.

રાફત પાશા—(ફોટો સાથે) ઇસિતમબેલ મિત્ર રાજ્યોના કબજામાં હતું. તુરકી સલતનતની લગામ વહીવટીન જેવા નમાલા સુલતાનના હાથમાં હતો. તેવા બારીક સમયે ગ્રીકો સાથે થયેલા ફાલ કરારની રૂએ પ્રેસ જતાં રાફત પાશાનો ઇસિતમબેલમાં મુકામ અને તે પછી

કચ્છને. તે સમયે દુનિયા ઇસતમખોલ અંગોરા સલતનતને કચ્છને જવાના બનાવથી અબ્બયખીમાં દંગ થઇ ગઇ હતા એવા તુરકી કમાલી વીરના કારનામાઓ ખાસ વાંચવા લાયક છે. કીમત બે આના.

કમાલી શમશીર—(ફાટો સાથે) નાટકોતો હજારો લખાઈ વંચાઇ અને જોવાઈ હશે પણ આ ત્રાઅંકી નાટકની કાંઇ અબ્બ ખુબી છે. તુરકી સલતનત લગભગ મર્ણુ પથારીએ પહોંચી ચુકી હતી તેના બાબુઓ વેર વિખેર હાલતમાં પડેલા હતા. મિત્ર રાજ્યો ઉંચ નીચના માલિક બની બેઠા હતા તેવામાં કમાલા ચળવળનો જન્મ થયા અને કમાલી વીરોએ અલ્લાહના ભરસા ઉપર હીલચાલ શરૂ કરી. તે એટલે સુધી કે અનાતોલીયામાંથી ગ્રીક વરઝોને ઉભી પુંછડીએ નસાડી ઇસલામનો ડંકો બજાવી દીધો. ઉર્દુ જ્યાન અને ગુજરાતી હરફેમાં ફેટલાક ફાટો સાથે છે, કીમત દોઢ રૂપીઆ.

દુશમને કમાલ—(સચિત્ર) કમાલી ચળવળ ફતેમંદ થતાં વિરોધીઓમાં ખગબગાટ મચી ગયાં. કમાલ પાશાનો શુવ લઇ કમાલી ચળવળને નરમુદ કરવાનો અખતરો. હીંદુસ્તાની જસુસનું ધીમે ધીમે તુરકી પહોંચવું અને કમાલીસ્ટોની જગ ખોદી નાંખવાના કાવત્રા કરતાં એક દેશ ભકત તુરકી બાળાના પ્રેમમાં સપડાવું. એ પ્રેમ તેની મવતનો સદેશો હતો એટલે છવટે અંગોરા પહોંચી ફારસીને લાકડે ચઢવું ધણીજ દિલ ચરૂપ વાર્તા છે. કીમત દશ આના.

હોદી જસુસ—દુશમને કમાલ વાર્તા ઉર્દુ જ્યાન અને ગુજરાતી હરફેમાં કીમત છ આના.

હવાબાઝ તુક—અનાતોલીયાની ભયંકર લડાઇમાં શુવના જોખમે તુરકી શાહજાદાએ વિમાની બનીને બજાવેલી સેવાઓ અને ગ્રીકોના અત્યાચાર વાર્તાના રૂપમાં ખાસ વાંચવા લાયક છે. ઉર્દુ જ્યાન અને ગુજરાતી હરફેમાં પાકી બાંધણીની કીમત ચૌદ આના.

હિલ ચરપ અને વાંચવા લાયક વાર્તાઓ.

જંગે બદર-(સચિત્ર) ઇસલામી તવારીખમાં જંગે બદરનું નામ પ્રખ્યાત છે. દરેક મુસલમાન તેની હકીકત જાણવા આતુર રહે છે. મી. કુરેશીએ ઇસલામની આ સૌથી પહેલી લડાઈનો અહેવાલ વાર્તા રૂપે લખ્યો છે, જેમાં હઝરત મોહમ્મદ સલ્વની મુબારક શુદ્ધી ના કેટલાક બનાવો તથા હઝરત વિગેરેની હકીકત લખવામાં આવી છે. આ તેજ મહાન લડાઈ હતી. કે જેમાં મથુલીના મુસલમાનોએ મક્કાના હઝારો મુશરિકોને સખત હાર આપી મુશરકોના છકકા છોડાવી દીધા હતા. હઝરત સલ્વના સમયનો ફિરઝોન એટલે અબુ જેહેલ આજ લડાઈમાં જહનમ વાસી થયો હતો, વાર્તાના રૂપમાં તવારીખી બયાન ખાસ હિલચરપ છે. સોનરી નામ સાથની પાકી ખાંધણી ની કીમત દોઢ રૂપીઓ.

જંગે ઓહદ-બદરની લડાઈમાં હાર ખાધા પછી મક્કાના મુશરિકો પાંછા મદીના ઉપર પુરેપુરી તૈયારી સાથે ચઢી આવ્યા અને મથુલીના મુસલમાનોએ ઓહદ નામની જગ્યાએ પોતાનો બચાવ કર્યો. મુકબલો સખત હતો, હઝરત હમઝા રદીઁ અને ખીમ્મ સહાબાએ ફિરામ અને આં હઝરત સલ્વના ફાત હુબારકની શહાદત. વાર્તાની હિલ ચરપી વધારવા માટે પ્રેમી ભાગ ઉમેરી રસીક બનાવવામાં આવી છે, બાનુએ અને બાળકો વિના સંકોચે વાંચી શકે છે. કીમત દસ આના.

નઝરબંદ ગાઝા-સલ્વતાન મેહમુદ મઝનવી રહેઁ એ સોમનાથ ઉગર કરેલા હુમલામાં બનેલા એક બનાવનું વાર્તા રૂપે વર્ણન છે. એક સુલતાની વીર ભેદી રીતે મર્ણુ સ્થીતીએ સમુદ્રમાં તણાતો સોમનાથના મહારાજા ધરાજની કુંવરી ચંદ્રકળાના હાથે સપડાય છે. કુંવરી આ

મહેન્દ્ર મહેમનને છુપી રીતે ભોંયરામાં નજરબંદ કરે છે અને પછી પોતે કેવી રીતે નજરબંદ થાય છે તે વાંચવા લાયક છે, સોમનાથ સર થતાં ગાઝી અને કુંવરીના ભેદ ખુલ્લો થયો, વરસોથી વિખુટા પડેલા કુટુંબીઓ એક બીજાને ભેટ છે. પાકા પુઠાના પુસ્તકની કીમત દોઢ રૂપીઓ.

દુઃખી શ્રીરોઝ-મી. કુરેશીની આ જુની વાર્તા હાલમાંજ પુસ્તકરૂપે બહાર પડી છે. મી. કુરેશીની નસીરુદ્દીન નામની વાર્તામાં ચડતી પડતીના ચિતાર તમે વાંચ્યો હોય તો આ વાર્તા વાંચવાને કદી ચુકતાના. નસીરુદ્દીન ઓરમાન બાપના દુઃખો ઉઠાવે છે તો શ્રીરોઝ ઓરમાન માને પાસે પડે છે, પણ કિસમતનો ચક્રકર ફરતાં ઉંચાં દરજે ચઢે છે. લાખોનો માલેક થાય છે. પણ ફરી જ્યાં હતો ત્યાંને ત્યાં નસીમના નખરાનો આભેદુખ ચિતાર છે. ઘડીકમાં ખુશી થશોને ઘડીકમાં આંસુઓ પાડશે. કીમત દસ આના.

નસીરુદ્દીન--ચડતી પડતીના આભેદુખ દેખાવો રજુ કરતી વાર્તા. ઓરમાન બાપના અનહદ જુલ્મો મુંગે મોહદે સહન કરી કિસમતના અતાપે સુખી થયેલો જુવાન. એનાં વાંચનથી જાણે આ બનાવ નજરે આગળ ન બનતો હોય એમજ લાગે છે. કીમત દસ આના દુઃખી શ્રીરોઝ અને બંને સાથે મંગાવી વાંચવા ખાસ બલામણુ છે.

સલીમ મહેરુનીસા--હીંદના મુગલ શહેનશાહ જહાંગીર ને અકબરના લાડકવાયા સલીમની પ્રેમ કથાથી કોણ અજાણ છે. નુરજહાં જેવી રૂપાળી બેગમ મેળવવા જહાંગીરે શું શું કર્યું તે આ વાર્તા તમને બતાવી આપશે કીમત દસ આના.

અમલુધારી આફ઼ત--છુપી પોલીસને લમતી બેઝબરસ વાલી વાર્તા. ઘોળે દૈન્યસે ચાલતી ટ્રેનમાંથી ગોળી ચાવીને ચચેલા ખુનો ખુની કેવી રીતે પકડાય છે તે બનાવ વાંચવા લાયક છે. કીમત દસ આના સુધારા વધારા સાથે બીજી આવૃત્તી પ્રગટ થઈ છે.

કનીજે ફાતમા-મી. કુરેશીએ ઉર્દુ ઉપરથી અનુવાદ કરેલી આ વાર્તા અસાધારણ પ્રખ્યાત છે. અત્યાર આગમ્ય વરસે. થયાં હજારો વાંચકોનો આહ મેળવી ચુકી છે એક અનાથ બાળાના કરમની કહાણી છે. કેળવણીના પ્રતાપે અનાથ બાળા કેવી રીતે સુખી જીંદગી બોચવે છે તેનો ચિતાર છે રાડતી પડતીના બનાવો અસર કારક અને બોધ દાયક છે. બાનુએને ખાસ વાંચવાની બલામણુ છે. કેમકે તે બાળાએ પોતાના મુખે પોતાની કથા સંભળાવી છે, એની ઉર્દુ આજ્ઞતી વિલય-તના સીવીલ સર્વિસના કેસમાં મંજુર થયેલી છે કીમત દોઢ રૂપીઓ.

આબેદા ભાગ ૧-૬ સલામ ધર્મના મહાન શિક્ષણો વાર્તા રૂપે વર્ણન કર્યા છે. આબેદા નામની ઇસલામી બાળાના જીવનનો દરેકે દરેક બનાવ ઇસલામના શિક્ષણોનો નમુનો છે હાલ પહેલોજ ભાગ પ્રગટ થયો છે, પણ વાંચકો તરફથી માંગણી થતાં બીજા ભાગ તાકીદે બહાર પાડવામાં આવશે કીમત બાર આના.

જહાંકંદર-નાદીરશાહનો દીલ્લી ઉપર હુમલો મોહમ્મદ શાહ રંગીલાનો દરબાર જહાંકંદર નામના બહાદુર જુવાનની શુરવિરતા અને પ્રેમ વાચવા લાયક છે, કીમત છ આના,

જુવાની દીવાના-લાડમાં ઉછરતા બાળકો કેવી રીતે પાયમાલ થાય છે તેનો આ વાર્તામાં ચિતાર છે, નાટકનો જંદ જુવાન જીવડાએને કેવી રીતે ખરાબીની ખડક સાથે અથડાવી ખુવાર કરે છે તે વાંચવા લાયક છે ગમે તેવો બગડેલો આ વાર્તા વાંચી સુધરશે. કીમત આઠઆના.

ફાકામા રોઝો-૧૮૫૭ ના બળવા સમયે મુગલ શહેનશાહના કુટુંબને પડેલા દુઃખોનું વર્ણન. વાર્તા રૂપે કીમત એક આનો.

અખતર મહેલ-શાહ જહાં બાદશાહની પ્રજા ઉપર પ્રિતી. એક અનાથ બાળાનું બેગમ બનવું. દલ ચરપ વાર્તા છે. કી. બે આના.

હદની એક અનમોલ લેટ.-કલપીત પણ ખરી બનેલી વાર્તા હાગે છે. વાંચવાથીજ એની ખુબી જણાય છે. પ્રપંચનો શિકાર થયેલી બાળાનો હદના દીવસે છુટકારો કી. બે આના.

ઉર્દુ ઝબાન અને ગુજરાતી હરફના પુસ્તકો

ફતુલ્લુલ્લ મસિલામ—(દસ હિસ્સામેં) આજ તક ગુજરાતી હરફ અબર ઉર્દુ ઝબાનમેં અયસી લા જવાબ અબર મુસતનદ તવા-રીખી કિતાબ થાયે નહીં હુઠ. ફતુલ્લુશામ, ફતુલ્લ મિસર ફતુલ્લ હરાફે ઈરાનકા મુફરિસલ હાલ નિહાયત સલીમ અબર સહેલી ઉર્દુ ઝબાનમેં લિખા મયા હય. બહાદુરાને અરબકી બે મિસ્લ શુબખત, સહાબાએ કિરામ રદીબી જાંહિશાની અબર ખુલફાએ રાશેદીનકે ઝીંદગી કે હાલાત, ઇશાઅને મસિલામકા દિલ્લ અરુપ મનઝર વગયરા કામિલે દિદ. હય. નામહીએ કિતાબકે જવહર અયાં હોતે હંય.

સ ઝલ્લોંકી કીમત સાડેમારા રૂપે હર હિસ્સેકી કીમત સવા ર.
ફેલોરા ફેલોર-હા હિસ્સા ૧-૨ ઉર્દુ કે મશહુર નાવીલીસ્ટ મવલાના શરર સાદમકા યે નાવિલ અજમેા ગરીમ અબર અઝહદ દિલ્લ અરુપ હય. હસમેં મુલકે રપેનકે હાલાત કિસ ઝમાને કે દરજ્જ હંય જબ બની ઉમમયાકી સલતનત રપેન મેં ઉઝબ પરથી. હસાબ દેવલોંકે અંદરની દર્દનાક હાલાત, અબર પાદરીયોં કે મુસલમાન ખાન દાનોંપર ગત્રાલિમ. ઝલ્લે પકી અબર ખુબ સુરત હંય કીમત હઠ હો બિરમે કી, સવાપાંચ રૂપે.

મનસુરે મોહુના—યે નાવિલ બી જનાબ શરર સાદમકા મશહુરો માફક હય. સુલતાન મહેમુદ ગઝનવી રહેંકે લીંદુરતાન પર કે હમલેકા ખ્યાન હરફકી આશની કે સાથ દરજ્જ હય. લીંદુ રાજાઓં કે સાથ સલતાની લશકરકા મુકાબિલા વગયરા પકી ઝલ્લ કિમત, ત્રીન રૂપે.

બહારે રમઝાન—કોઝીરી કિતાબ હય. રમઝાન શરીફ કે તમામ મસાયલ દરજ્જ હંય. હો અન્નિ'હાયે બી પદનેકે કાબિલ હંય. કીમત દો આનીં.

અમરકાંતે કવિજ્ઞાન-કિરણ અરબી અવર દારસી ન જાનને
 મુસલમાન ઇસ કિતાબ કે પદનેસે કહેમા નમાઝ, રોઝા, હજ,
 સે વાંકિ હો સકતે હ'ય, આજ તક અવસી સહી કિતાબ ગુજ
 મેં શાયે નહીં હુઘ. યે કિતાબ મી. કુરેશીને સિફ ગુજરાતી
 વાલે મુસલમાન ભાઈયોં કે લિયે તૈયાર કરાઇ હ'ય અવર મુ
 સેહત હી હ'ય. યુ'તો ઇસ મજામીનકી સેંકડો કિતાબેં શાયે હુઘ
 લેકિન તરકીબ અવર સેહત કે લિહાઝ સે યે કિતાબ લાઝ જવાબ
 વઝુ, મુસલ્લ, તયમમુમ, નમાઝ કે તમામ મસાયલ એર તરફ
 સાથ, કુરાને મજીદકી આંદ મુગેં બી એહનિયાત કે સાથ હ
 હ'ય, કીમત છે આને.

મવજે કવસર-એક હીંદુ શાયર મવધરી દિલ્લુરામ સાહબ
 કવસરને આં હમરત સલ્લંકી નાઅત શરીફ અવર સલાબાએ કિરામ,
 આલે અતહાર હી શાન મેં વિખે હુવે કસાપદકા નિદાયત સહી
 મજમુઆ હ'ય. અલાવા જન્નતુલ બજીયા હી શાન મેં એક મુસ્
 બી દરજ હ'ય. ટાઇટલ રંગીન અવર મીન મુનવરા હી તર
 દીદાએ હ'ય. મી. કુરેશીને ઇસ કિતાબકો એહનિયાત મે
 હ'ય. કીમત ત્રીન આને

તરાકએ કાતેહા—ફકત ગુજરાતી જાનને વાલે મુસલ્મા
 લિયે ફક્તેકા પદનેકા તરીકા ત્રિખણા હ'ય જે બહોન બાસાન
 મુસલમાન માફ કર સકતા હ'ય. કીમત હો આને

અમીરહસન લિઝ

પાઞપદી, અમમદાવા

આફ્રીકાકે સાલ એવ'ટ
 મુનીયત પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ
 મે રૂટીડ કરમન (નાહાલ)

અરમાકે સાલ એવ'ટ.
 એમ. એચ. અમદહુ.
 ૪૭૬ મુરતી. બી બજાર રંગુન.

